

הבן שאול ואליהו

אשתו של ר' שאול מאי היא? מעשה באדם אחד ששאל לפני הקב"ה. אמר לפניו: רבונו של עולם, תן לי בן ואלמדנו תורה בתאות לבי. שמע הקב"ה את תפילתו ונתן לו בן, וקרא שמו שאול כי שאלוהו אביו ואמו לפני הקב"ה. ונתגדל ונעשה בן עשרים וחמש שנים ולמד תורה ונתחכם ביותר. אחר כן מת אביו. לימים אמרה לו אמו: בני, קח ממונו של אביך וצא בסחורה. לקח מן הממון והלך בסחורה, וראה אלו גוזלין ואלו חומסין ואלו נשבעים לשקר וחזר לביתו ריקם. אמרה לו אמו: בני, למה לא סחרת? אמר לה: הסחורה קשה בעיני ואינה כשרה אלי. תוך שהיו מדברין האם והבן ראה בני אדם שהיו מוציאים אדם לקברות. אמר לאמו: אלך ואגמול חסד עם זאת השיעה (!). הלך עמהם.

בחזרתו ראה אדם אחד בשדה שהיה חורש בעצמו ונותן ספר על המחרישה והיה קורא וחורש. בא הנער וראהו ואמר לו: שלום עליך רבי. אמר לו: שלום עליך. והוא אליהו הנביא זכור לטוב. אמר לו הבחור: מה זאת האומנות שאתה עמל? אמר לו: אני חורש בעבור שנאכל אני ואשתי ובני ובנותי ועניים ואביונים ובהמות השדה ועוף השמים. אמר הבחור: הרי זה הוא האומנות שאני מבקש. אמר לו אליהו: מה אתה מבקש שאתן לך? אמר לו: עושר נתן לי הקב"ה ועכשו אני מבקש אשה בעל[ת] חן ויראת יי'. אמר לו: בחיך ל(ו)[א] נקראו אשת חייל אלא שתי נשים, אחת שמה שרה והיא במזרח, ואחת במערב ושמה חנה והיא שמורה לך.

מאותו מקום עד לשם היה מהלך שלש שנים. לקחו אליהו אצלה, אמר לה: בתי, מה את אומרת — תנשא לזה האיש שבא עמי? אמרה לו: מי יצא הדבר, אלא אוכל דבר מאומה? הביא את הבחור ועטרו, ואליהו היה יוצא ובא כאב. ליום השביעי לחופה בא אליהו ומצא שהיה יושב ושוחק עם הכלה. אמר אליהו: הנחת תורתך ושכחת אותה, חיך שבע שנים תמכר

לעבד תחת שבעה ימי חופה. יצא אליהו והניחו, התחיל הבחור בוכה ומצטער. התחילה הכלה (ו)אומרת לו: מה טיב זה? אולי איני כשרה לך או איני נאה והגונה לפניך? או בשביל אבותיך אתה מצטער? לך אצלם. מיד חבשו גמליהם וחמוריהם וקנו עגלות לשאת ממונם ולקחו עבדים והלכו להם.

כשהן הולכין פגע בהם נהר אחד גדול. אמרה האשה: נשב ונאכל. וישבו לאכל עמדם. הלך לנהר לרחוץ רגליו, בא אליהו ולקחו בכנפם והוליכו למרחוק ומכרו לעבד. המתינה (א)[ה]אשה שנה אחת ולא בא. הבינה הדבר ונתנה הודאה להקב"ה, עמדה ואמרה לעבדיה: הריני רואה את השדה שעשה חטים, לכן בנו לי כרך ובתים ונזרע השדה ונצבור חטים. אני יודעת שעתיד רעב גדול לבא בכאן וכאן עתידין לבא ולסחור כל בני אדם. עשו כך העבדים והיו כלם באים אצלה.

לאחר חמש שנים בא הבחור עם אדוניו והיה הבחור סובל השקים. ובאו בביתה, והיא היתה שואלת לכל בני אדם הבאים לקנות חטה את שמותיהן. כשראתה אותו הכירתהו, אמרה לו לאדניו: תן לי הבחור הזה שיאכל לחם בביתי. לקחתהו בביתו (!) ושאלה אותו: מי אתה ומה שמך? אמר לה: אני פלוני. אמרה לו: אני שפחתך ואתה בעלי. מיד עמדה וחבקתו ונשקתו הוציאה ל(ה)[ו] מזון והאכלתהו והשקתהו וכסתהו וחבקתהו ונשקתו. אמרה לו: אדני, ספר לי מה שאירע לך. ספר לה כל מה שאירע לו. אמר לה: אינ לי עדיין אלא חמש שנים שאני עבד ואני חסר שתי שנים. אמרה לו: לך לשלום. הלך הבחור עם אדניו, והיא לא צוחה ולא בכתה ולא צעקה אלא נתנה עיניה למרום ונתנה שבח והודאה להקב"ה. הלך הבחור עם אדוניו ועמד עמו עוד שתי שנים בעבדות, ולאחר שתי שנים בא אליהו זכור לטוב נטלו בכנפם והוליכו לאשתו. מיד לקח הבחור את אשתו ועבדיה ושפחותיה והלך אצל אמו ומצא בחיים. בא וראה כמה היתה אשה זו חשובה ואשת חיל, שלא כחשה בבעלה ולבוראה כל אלו השנים, ועליה הכתוב אומר: אשה יראת יי' היא תתהלל. ומנין שאשה שחטאת בגופה מעלה

עלי(ו)[ה] הכתוב כאלו מכחשה לפני הקב"ה? העוזבת אלוף
נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה, ומי שהוא חכם ונבון ירחק
ממנה.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 123-124א. כתבי יד נוספים: נ,
ר; ס (ב'ספר המעשים). דפוס פולין.
גאסטר, מעשיות, ס' 327; מעשה בוך, ס' 217; וראו את דבריו של בן-עמוס,
במהדורה האנגלית של ממקור ישראל, עמ' 357.

שני פושעי ישראל שהתחזו לנביאים

מעשה בשני פושעי ישראל אחאב בן קוליא וצדקיה בן מעשיה
שהיו חוטאים בירושלים. ואף(?) לאחר שהיו בגלות בבל(ו)לא
הניח[ו] מעשיהם הרעים. והיו שם מחזיקים בחזקת נביאים והם
נביאי שקר. וכשהאשה מעוברת רואה אחד מהן ואמרת לו:
פלוגי נביא, אמור לי מה וולד יש לי בבטני? והוא אומר לה: בן
זכר. וחוזר ואומר לשכינתה: פלוגית תלד בת. אם האשה יולדת
זכר היא אמ': כך הנביא אמר לי. ואם תלד בת שכינתה אמ': כך
הנביא אמר לי xxx שלא רצה לעשות לך לב רע בעניין. היו
מרמין בני אדם ועומדים בחזקת נביאים.

ועוד היו מסרסין עבירות. זה היה אחאב נכנס לאחד מגדולי
המלכות ואמר: הק' ציוני לדבר עם אשתך. והוא אמר לו: כן
עשה. נכנס לדבר עמה ואמר לה: הק' רוצה להעמיד ממך נביא,
לכי שכבי עם צדקיהו. והיא עשה כן, וכזה עשה צדקיה
לאחאב. יום אחד הלכו לאשתו של נבוכד נצר ואמרו לה כדרך
שאמרו לנשים אחרות. אמרה לו: לא אוכל לעשות דבר זה בלא
רשות המלך בעלי. אלך ואמ' לו אם ירצה. ספרה הדבר למלך
נבוכד נצר והוא שלח וקרא אותם. אמר להם: אמת זה שאמרתם
לאשתי? ענו ואמרו: הן, שהק' רוצה להעמיד ממנה נביאים.
אמר להם: תמה אני על דבריכם מאד, שמעולם שמעתי
שאלהיכם שנא זימה. תדע כי ה' באמת אבחין אתכם אם
נביאים אתם אם לאו. כי כבר שמת(י?) ג' חסידים מאמונתכם

חנניא מישאל ועזריה והסקיתם (בכבשן) בכבשן האש ז' ימים, והשלכתים בו ויצאו משם בלא מום ובשלום. ולכן אסיקיהו יום אחד ואשליך אתכם לתוכו, אם תוכלו לצאת מתוכו אעשה על פיכם כל מה שתאמרו אלי. אמרו לו: הם היו שלשה, והנס נעשה על ידי שלשה ולא על ידי שנים. אמר להם נבוכד נצר: בחרו לכם אחד שתמצו ואני אשליכנו עמכם. כשראו שכלתה עליהם הרעה אמרו: ישליך עמנו יהושע בן יהצדק כהן גדול, והוא צדיק גמור אולי נצא בזכותו. אמ' לו: כן יהי עשוי. מיד צוה להסיק הכבשן והשליך עמם יהושע, ואז נשרפו שני הרשעים והצדיק ניצול מן האש ויצא משם בלא מום רע ועליו הכתוב אמר: אוד מוצל מאש. אשרי אדם שמגביר יצר טוב על יצר הרע שלסוף הוא עולה לגדולה.

כתב יד פרמא 473/6 (ר), עמ' 69 צד ימין — עמ' 70 צד ימין. הסיפור מבוטס על המסופר בירמיה כט, כא-כג.
מקורות: סנהדרין צג, ע"א (בארמית); פדר"כ פכ"ד, טו (374-373); תנחומא ויקרא, ו; תנח"ב ויקרא, י; מדה"ג, יתרו כ, יג (תל-תלא); ילקוט המכירי, משלי יט, ב; ילק"ש, ירמיה, רמז שט; 'ספר הזכרונות' — הוא דברי הימים לירחמאל, יוצא לאור על ידי עלי יסיף, תל-אביב, תשס"ב, עמ' 246-247, ומקבילות ראו שם; גאסטר, מעשיות, ס' 28 (רשימת מקבילות בעמ' 191); מעשה בוך, ס' 114.
למקורות נוספים ולמקבילות מכתבי הכנסייה ראו גינצבורג, אגדות היהודים כא, עמ' 255, הערות 106-108.
לקשר בין סיפור זה ובין 'מעשה שושנה', ראו דברי הפרקי המחקר (בסעיף המתאר את הענף השלישי של כתב היד, הערה 31) וכן להלן, בהערות ל'מעשה שושנה'.
הברמן, בספרו 'חדשים גם ישנים', עמ' 17, מביא את סיפורם של אחאב וצדקיה תחת הכותרת 'מעשה שושנה', מתוך כתב יד ירושלים Heb. 8° 2010.

שמחזי ועזאל

מעשה שמחזי ועזאל. שאלו תלמידיו של ר' יוסף: מהו עזאל? אמר להם: שעמדו דורו של אנוש וקלקלו והיה הק' מתעצב על שברא האדם. מיד עמדו שני מלאכין]ם] לפני הק' ששמו שמחזי

ועזאל ואמרו לפניו: רבונו של עולם, הלא אמרנו לפניך כשבראת את עולמו (!) מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו? אמר הק': ועולם מה [י]הא עליו? אמרו לפניו: רבונו של עולם, אנו היינו מסתפקים בו. אמר להם: גלוי וידוע לפני(ו), אילו אתם שרויין בארץ היה שולט בכם יצר הרע כשם ששולט בבני אדם והייתם קשים מהם. אמרו (לנו) לפניו: תן לנו רשות שנדור עם הבריות ותראה היאך אנו מקדשים את שמך. אמר להם: רדו ודורו עם הבריות.

מיד השליט בהן יצר הרע וקלקלו עם הבריות עם בנות האדם שהיו יפות ולא יכלו לכבוש את יצרם, והיינו דכתיב: וייראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות המה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו. מיד רא(ו)[ה] שמחזי המלאך ריבה אחת ושמה איסתיר (!) ונתן עיניו בה. אמר לה: השמעני לי. אמרה ל(ה)[ו]: איני שומעת לך עד שתלמדני שם שאתה עולה לרקיע בו רבונו של עולם שאתה מכרו. למדה שם המפורש ועלתה לרקיע ולא קלקלה. אמר הק': הואיל ופירשה בחכמה מן העבירה לכו וקבעוה(ו) בין שבעה ככבים הללו, כדי שתזכור כה לעולם. מיד קבעוה בכימה, היא אותה ריבה.

כיון שראו שמחזי ועזאל עמדו ונשאו נשים והולידו בנים. שמחזי הוליד שני בנים ושמן היוא והיאי. ועזאל הוליד, והיה ממונה על מיני צבעים ועל תכשיטין של נשים שמפתין בני אדם להרהור עבירה. מיד שיגר מטטרון שליח לשמחזי ואמר לו: עתיד הק' להחריב את עולמו ולהביא מכול לעולם. מיד עמד שמחזי בבכי והיה מצטער על העולם ועל בניו ואמר: מה יעשו בניי ומה יאכלו אם העולם חרב, או מה ירזיז(?), שכל אחד ואחד היה אוכל בכל יום אלף גמלים ואלף סוסים ואלף שוורים מכל מין ומין אלף.

עד שהיו ישנים בלילה בני שמחזי היוא והיאי¹ ראו חלומות

1 מעל לשמות הבנים מסומן בכתב היד קו מאוזן קצר, והוא כעין סימן לראשי תיבות.

שניהם. אחד מהן ראה אבן גדולה פרוסה על הארץ כשלחן, והיתה אותה אבן חרותה וכתובה שיטות שיטות, והיה המלאך יורד מן הזיקים (!)² ובידו סכין והיה גורר ומוחק כל אותן השיטות ולא היה משייר בה אלא ארבע אותיות תיבות]³ [והאחד רואה בחלומו פרדס גדול משובח, והיה אותו פרדס כולו נטועה מכל מיני אילנות והיו באים מלאכים וכל אחד ואחד קרדום בידו והיו מקצצים כל האילנות מתחבאים (?) ומחתכין כל אותו הפרדס, ולא היו משמרים בו אלא אילן אחת עם שלשת ענפים. וכיון שהיו נעורים עמדו בבהלה והלכו לפני אביהם וספרו לפניו את כל החלומות. אמר להן: עתיד הק' להחריב את העולם ולהביא מבול לעולם ולא ישייר אדם אלא אחד בעולם ושלשה בניו, זה נח ושלש בניו. וכיון ששמעו בני שמחזי כך היו צועקים ובוכים מה תהא עליהם. אמר להם: אל תצערו (!) ששמותיכם לא יכלו מן הבריות לעולם, שכל זמן שבני אדם גוררין גרורות או מעלים אבנים או ספינות או כל דבר של משאוי שמותיכם הן מזכירים היוא הייא. נתקררה דעתן.

מיד חזר שמחזי בתשובה ותלה עצמו בין שמים וארץ ראשו למטה ורגלו למעלה, שלא היה פתחון פה לפני המקום. ועדיין הוא תלוי בתשובה בין שמים וארץ. עזאל לא חזר בתשובה והיה ממונה על הצבעים של נשים שמסיתין בני אדם לדבר עבירה, ועדיין הוא עומד בקלקולו. ולכך היו ישראל מקריבים קרבנות ביום כפורים, והיו נותנים גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. גורל אחד לה' שיכפר כל עונות ישראל, וגורל אחד לעזאזל שיסבול עונותיהם של ישראל. והוא עזאזל שבתורה. המקום יציל כל זרע ישראל מידו ומסטינתו ומכל העומדין על ישראל להסטיין, ויגער בהם ויפיל מחשבותיהם הרעות תאך (?) תהום והוא יושיע את ישראל במהרה בימינו.

2 כנראה צ"ל 'מן השמים' (ואצל ילינק, בבהמ"ד ח"ד, עמ' 127 נכתב 'מהרקיע').

3 כאן הושאר בכתב היד רווח של מילה בת כארבע אותיות.

סיפורים נוספים מתוך כתבי היד של מעה"ד

כתב יד פרמא 473/6 (ר), עמ' 75 צד ימין — עמ' 76 צד ימין. כתבי יד נוספים: ירושלים Heb. 8°865 (אחרי מעה"ד). הסיפור מבוסס על המסופר בבראשית ו, א-ד. בראשית רבתי לבר' ו, ב (עמ' 29-31), וראו את הערותיו של אלבק, שם. ילק"ש בראשית, רמז מד (בדפ"ר בשם מדרש, אך בדפוסים אחרונים הוסיפו בשם מדרש אבכיר); ילינק, בהמ"ד ח"ד, שמחזאי ועזאל, עמ' 127; ספר הזכרונות [ירחמיאל], עמ' 115-117, ומקבילות ראו שם, עמ' 471. ממקור ישראל, ס' יב. סקירה על התפתחות אגדת המלאכים הנפילים (ששםם בחלק מהמקורות עוזא ועזאל), למן הספרות החיצונית ואילך, ראו אצל גינצבורג, אגדות היהודים ג, עמ' 221-223, הערות 56-57. על התקבלות האגדה בספרות המוסלמית של ימי הביניים ראו Wasserstrom S.M., 'Jewish Pseudepigrapha in Muslim Literature — A Bibliographical and Methodological Sketch', in: Reeves J.C. (ed.) *Tracing the Threads*, Atlanta, Georgia, 1994, pp. 101-103.

סיפורים לדיבר שמיני

רבן גמליאל שהיה שונה לפני בור

מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב ושונה לפי חוליא שלבור. בא עברי (!) אחד לשתות מים מאותו הבור, שכח כיסו והיה בו שלש מאות זהובים. נטלן רבן גמליאל והצ[נ]ן יען אצלו. לאחר שלש שנים בא אותו יהודי והוא בוכה וצועק, אמר לו רבן גמליאל: מפני מה אתה צועק? אמר לו: הבור הזה אבד ממני שלש מאות זהובים בשתיה אחת. אמר: יש לך בהם סימן? אמר: כך וכך. נטלן רבן גמליאל ונתנן לו. אמר העברי לרבן גמליאל: אשריך ואשרי אמונתיך ואשרי אלהיך, שאין כמוך בעולם, שיש להם אצלך שלש שנים ולא השליטך יצרן הרע בהם. כמוך עתיד הקב"ה לשלם לך שכר טוב. והיה חביב על רבן גמליאל קדוש השם (?) מכל מתנות שבעולם.

כתב יד קיימברידג' TS C2 201 (ג), עמ' 1 שמאל — 2 ימין. כתבי יד נוספים: ר.

לא מצאתי מקבילה לסיפור זה. סיפור דומה — על ר' שמעון בן שטח, שקנה חמור מ'שמעאלי' והחזיר לו מרגלית שהייתה קשורה בצווארו של החמור, ועל כך שיבח הישמעאלי את אלוהיו של ר' שמעון (דב"ר פ"ג, ג) — כנראה מרמז שגם בסיפורנו יש להגיה 'בא ערבי אחד', במקום 'עברי', שאם לא כן תמוהה ההדגשה שה'עברי' משבח את אלוהיו של רבן גמליאל.

השוטר שהיה מניח לגנבים

ומעשה בשוטר (!) אחד שהיה מניח את הגנבים והיה דן את האנשים שמקבלים הגניבה, והיו מרננים עליו כל אנשיו. מה עשה? הוציא כרוז שיתקבצו כל אנשי המקום לשדה ושם ידבר עמם, וכשהיו כולם שם צוה והביאו לפניו חולד[נו]ת וחתיכות של בשר. נתן את החתיכת לפני החולדות והחולדות נטלו את הבשר ומכניסות לחוריהם. והלכו להם אותו היום ולא הודיעם על מה קיבצם. למחר הוציא כרוז וציוה לקבצם לאותו מקום, וצוה לסתום כל החורין, וציוה שיביאו החולדות וחתיכות של בשר. נתן לפניהם. נטלו החולדות הבשר ורצו לחוריהן ומצאו שהיו סתומין, חזרו את הבשר למקומן. אמר להן השוטר: עתה תראו שאין הגניבה אלא למקבליה ואם אין מקבלין לא יגנבו.

כתב יד אוקספורד-בודליאנה 160/1 (א), עמ' 8א-8ב. כתב יד נוסף: ר. ויק"ר ו, ב (ומקבילות ראו בהערותיו של מרגליות, שם, עמ' קכח-קכט).

סיפורים לדיבר תשיעי

שמעון בן שטח וקרוביהן של המכשפות מאשקלון מעשה בשמעון בן שטח ש(מ)תלה שמונים נשים באשקלון שהיו כולן מכשפות. ובאו קרובים של נשים וכווננו יום ושעה והעידו על בנו של ר' שמעון בן שטח עדות שקר, שעבר עבירה שחייב בה סקילה. וחייבו ר' שמעון בן שטח סקילה, אף על פי

שהיה יודע שעדות שקר העידו, שבאותה שעה שהעידו היה עוסק בתורה. וכיון שכווננו עידותן הוציאוהו לסקילה, ואמר בנו של ר' שמעון: אם אני עברתי עבירה זו יהיו העדים וכל ישראל נקיים ומיתת[ני] תכפר עלי. ואם לא, יהיו כל עונותי מ(וח)[חו]לין ויהיו קולר תלוי בצואר העדים וכל ישראל נקיים. מיד עמדו העדים ואמרו: היאך נשפוך דם נקי? אמרו העדים: עדות שקר העדנו על שהתלה אביו את קרובותינו. אמר ר' שמעון בן שטח: כתיב — אם לא יגיד ונשא עונו, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. והרגוהו ויהיה קולר תלוי בצואר העדים. ולכך ישמור אדם פיו מלשון הרע, שכיון שהגיד שוב אינו יכול לרפאת זה והעיד עדות שקר. וכיון שהעידו העדות העדים שוב אינ(ו)[ן] יכולין לחזור בעדותן.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 126-127א. כתבי יד נוספים: צ, נ ו-ר; דפוס פולני.

תליית המכשפות על ידי שמעון בן שטח כבר נזכרת במשנה (סנהדרין ו, ד), בספרי דברים (פ' רכא) ובכמה מקומות בתלמוד. הסיפור על תפיסת המכשפות במערה מופיע בארמית בירושלמי, סנהדרין ו: ו, כג ע"ג וכן שם, חגיגה ב: ב, עז ע"ד-עח ע"א.

הסיפור כולו — תפיסת המכשפות במערה והבאתן לתלייה וכן נקמת קרוביהן בבנו של ר' שמעון — מובא במלואו (בעברית) על ידי רש"י, בפירושו לסנהדרין מד, ע"ב. החלק הראשון, העוסק בתפיסת המכשפות, אינו שייך לדיבר התשיעי, ואולי משום כך הושמט מרוב עדי הנוסח של מעה"ד המביאים את הסיפור. עם זאת, בנוסח הדפוס הפולני הוא נמצא בשלמותו (ראו ילינק, בהמ"ד ח"א, עמ' 89-90).

דיון בסיפור ומקבילות ראו יסיף, סיפור העם העברי, עמ' 174-175 וכן במקורות שהוא מזכיר בעמ' 616, הערה 87.

סיפורים לדיבר עשירי

בר קפרא והניצול מן הספינה

ומעשה בבר קפרא שהיה עשיר גדול וגדול הדור, והיה עומד על שפת הנהר ובאתה (!) ספינה לנמל וטבעה. רץ והלך [ל]שם,

אמר: שמא ימלט אדם ממנה ואעשה עמו טובה. הלך ולא נמלט מהם אלא אדם אחד. אמר לו: מי אתה? אמר לו: אדומי אני מזרע המלוכה. מה עשה? נתן לו מלבוש, שהיה ערום, והוליכו לביתו והאכילו ועמד עמו שני ימים. לאחר שני ימים אמר לבר קפרא: זקן נאה, דע שהספינה כולה וכל מה שבתוכה היה הכל שלי, ואני איש מעוֹאֵא ואיני יכול לילך ברגלי. אם רצונך עשה עמי חסד והלויני מרכוב (!) שארכוב ואחזור לביתי ולארצי. וכן עשה בר קפרא, הרכיבו ונתן לו צדה לדרך ושילחו לארצו.

לימים מת מלך רומי ועשו אותו האיש למלך, שהיה ממשפחת המלוכה. לאחר ימים עשו רומיים גזירות רעות על ישראל שלא ימולו את בניהם ושלא ישמרו שבת ושלא ילמדו תורה. אמרו חכמי ישראל: מי ילך לרומי עם ממון? אולי יעשה לנו המקום נס ויבטלו הגזירות ממנו. נתנו עיניהם בבר קפרא והלך לשם והוליך עמו ממון גדול. יום אחד יצא המלך לשדה לטייל, הוא ושריו ועבדיו, ופגע בבר קפרא קרוב לרומי. אמר לו: מאין אתה? אמר לו: מארץ ישראל. אמר לו: מה שמך? אמר לו: בר קפרא. מיד הכירו המלך ואמר לו: מה עסקך בארץ הזאת? אמר לו: אדונינו המלך, כמה מלכים עמדו עלינו ולא גזרו עלינו גזירות רעות כמו עכשיו, ואם רצונך עכשיו רחם על עבדיך ובטל הגזירות והנה לך מנחה אשר שלחו לך ישראל. אמר לו המלך: כלום אתה מכירני? ואמר: לאו. הכניסו בהיכלו וכיבדו, וציוה עליו לשומו במרחץ ולעשות לו כל תענוגין שבעול(ו)ם ואמר לו: כלום אתה מכירני, ואם ראית אותי מעולם? אמר לו: לאו. אמר לו: אני הוא שנמלטתי מן הספינה והכנסתני בביתך והלבשתני והאכלתני כל מעדני מלך, לבסוף נתת לי בהמה לרכוב עליה ושילחתני לארצי. וכל זאת עשית לי ולא שילמתי לך שום תשלומין, ועתה הממון שהבאת יהי שלך ואני אתן לך עוד ממון ומלבושין, ומאהבתך אבטל הגזירות. וכן עשה, וחזר בר קפרא שמח וטוב לב, וקראו עליו הפסוק: שלח לחמיך על פני המים כי ברוב ימים תמצאנו, וכתיב: לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות, ולכך יזה(י)רו ישראל

ויחמדו תורה ומצות וצדקות ומעשים טובים ולא יחמוד אשת חבירו ולא שום ממון, ומי שמקיים דבור של לא תחמוד גדול שכרו שמשלם לו הקב"ה.

כתב יד אוקספורד-בודליאנה 160/1 (א), עמ' 111-א111. קה"ר יא, א (סיפורנו הוא השלישי בשרשרת סיפורים על הפסוק 'שלח לחמך על פני המים').

גאסטר, מעשיות, ס' 300 (רשימת מקבילות בעמ' 234); וראו גם את הסיפור על הבן שזרק פתו למים ולמד את שפת החיות, במהדורה, דיבר חמישי, והערותי שם.

סיפורים מתוך הסיומת הסיפורית של המדרש

האישה המרפאה

מעשה היה בחסיד אחד שהיה לו אשה נאה וצדקת ולא היו לו בנים ממנה. אמר לאשתו: אעלה לירושלם ואוליך נדבה עמי לבית המקדש ואתפלל שם לפני הקב"ה כדי שיתן לי בן. והרי לך ממון הרבה ותתפרנסי ממנו, ועוד אצוה לאחי שיצא ויבא לפניך ויספיק די מחסורך. עשה כן והלך לירושלם, ואחיו יוצא ובא לפני[ה]. ובכל יום ויום היה מחבקה ומנשקה, ומרוב אהבה שאהבה והיה מיקר עמה תבעה. וענתה לו ואמרה: והלא בעולת בעל אנכי, חלילה מעשות כדבר הזה לטמא את גופי ולחטוא לפני בוראי ולבגוד באלוף נעורי. ובן חסיד כמותך איך נגלה על לבך הדבר הרע הזה? אל יצא עוד מפוך. מיד נשתנו פניו כשולי קדרה. אחר שראה שלא בא לידו המעשה וחשב בלבו ואמר: תכף שיבא אחי תהיה מספרת לו כך וכך אמר לי אחיך ותגלה קלקולי. מה עשה? השכים בבקר ומצא שני אנשים בני בליעל ושכרם כדי שיעידו עליה שזינתה. וחייבוה לסקילה והוציאוה חוץ לעיר וסקלוה ועשו עליה גל של אבנים. והשם עשה (עשה)

לה נס ונעשו האבנים שהשליכו עליה כמן מערה על ראשה, כמו שכתוב: יד העדים תהיה בו בראשונה. ואף על פי כן לא מתה האשה.

באותה (!) הלילה בא חסיד אחד עם בנו אל העיר ולא יכול לבא העיר מפני שדלתות העיר היו סגורות. וישבו מתחת הגל לישן, וישמעו היאך היתה האשה מתנשמת. אמר החסיד: אדם רגמו היום והנו תחת הגל ועודנו חי. אמר לבנו: בא ונפתח הגל מעליו אולי יחיה, כי הואיל שרגמוהו ולא מת אין עליו חטא מות. מיד הסירו האבנים מעליה ומצא(ה)[ו] האשה שהיא היתה חיה בלא חבלה. אמרו לה: על אי זה חטא רגמו אותיך? אמרה לו לאותו זקן: על לא דבר. מיד ספרה לו כל המאורע, אמר לה הזקן: מה תעשי? תרצה לשוב לבית יבימתך או תלך עמי? אמרה לו: לעולם לא אשוב לבית יבמי. אם תוליכני לביתך אלמד לבנך תורה כי בת תלמיד חכם ולמדני תורה הרבה. מיד שמח אותו האיש שמחה גדולה ואמר לה: אם תעשי כן עלי מחסורך.

מיד הוליכה לביתו ונתן לה בית מוקצת (!) והיתה מלמדת לבנו תורה. ולא היה אדם עובר שם כי אם עבד אחד שהיה מביא להם מים ומזון. יום אחד נתן עיניו אותו העבד ורצה לשכב עמה. מיד צעקה האשה, ויהי בהרימה קולה שלף חרבו ובקש להרגה והרג את בנו של הזקן. והזקן לא היה בעיר כי הלך לעיר אחרת לעשות מלאכתו. אמר העבד לאשה: אם אדוני ימצאך אותך יהרוג אותך. לכי מהרה וטולי מאה זהובים. והלכה והעבד לא נס. כשבא החסיד שמע שנהרג בנו תלש שער זקנו ונתפלש באפר (!), וימאן ואמר: מי הרג את בני? אמר העבד: האשה שהבאת עמך הרגתהו וברחה. ונתן שבח להקב"ה.

והצדקת כשהיתה בדרך פגעה בסיעה של אנשים שהיו מובילים גנב אחד לתלות. שאלה להם: מה עסקו של זה שאתם מוליכים אותו לתלות? אמרו לה: גנב הוא ובעקביו לא נשאר שריד, ולפי שאין לו לתת ולשלם אמרו לתלות אותו. אמרה

להם: אל תשלחו בו יד ואני אפדנו מאה דינרין. אמרו זה לזה: טוב שנקח הממון זה ולא נמיתנו. מה בצע כי נהרגנו? ומה בצע ברדתו אל שחת? קבלו ממנה הכסף והניחוהו והלכו הם לדרכ(כ)ם והאשה גם כן היא רצתה לילך לדרכה. תפשה אותו גנב שפד[ת]ה ואמר לה: אני מוכר אותך. אמרה לו: וכי תשל(מי)[ם] לי רעה תחת טובה? אמר לה: הן. ראה אניה אחת ההולכת בים, הוליכה לשם ומכר אותה לרב החובל. והיינו דאמרי אינשי: טב לביש לא תעביד ובישא לא מטי לך.

ורב החובל היה מצורע. כיון שראה אותה תבעה, והרימה קולה ואמרה: רבוננו של עולם, הצילני מזה הטמא שלא יגע בי ואל יטמא את גופי. אמרה לו: אדני, אתה חולה ולא נאה לאיש כמוך לשאול בדבר הזה. אבל הניחני ואל תגע בי ובעזר הצור ארפאך מחלייך. אמר לה רב החובל: אם תרפאני אתן לך מוצא שפתיך וכל מה שבספינה. אמרה לו: השליכני ליבשה. (והלכה) והשליכה ליבשה והלכה הרחק כמטחוי קשת והשליכה מלא קומתה ארצה. ובכתה בכי גדול ומר עד שעלתה צעקתה למרום ונפלה בה שינה, וזימן לה הקב"ה נס אחד ושב בשרו מאותו(!) החובל שהוא מצורע כבשר נער קטן ויטהר. כיון שראה רב החובל שהוא בריא אמר לה: מה רצונך שאעשה לך? אמרה לו: הואיל ועשה לי הקב"ה נס במקום הזה במהרה בנה לי במקום זה בית אחד. וכן עשה, בנה לה בית והניח לה עבדים ושפחות. נתן ל(ו)[ה] הקב"ה בינה והשכל והיתה יודעת כל מיני רפואות בעולם ומכרת כל מיני בשמים ועשבים איזה מהם טובים לרפאת כל תחלואי הגוף. וכל חי שהיה הולך אצלה מיד היא היתה מרפאתו. ויהי שומעה בכל הארץ.

כששב בעלה מירושלם סיפר לו אחיו היאך זינתה אשתו וסקלוה ולא ה[א]מין לו, אך כי נתאבל כל ימיו. והשיב המקום נקם לצריה, ונצטרע אחי בעלה ע[ל] שהוציא שם רע, ונאלמו העדים על שהעידו עדות שקר עליה, ונצטרע העבד של אותו הזקן. כששמעו שמע האשה, בעל האשה ואחיו, הזקן והעבד שלו, הלכו שם אצלה לרפאתם. כיון שראתה אותם היכירם

ותתנכר אליהם ושאלה להם: מי אתם ומאין באתם ומה שמותיכם? אמר בעל האשה: אני ממקום פלוני, כך וכך שמותינו. ולפי שלקו אלו בעונם באו אצלך כדי שתרפאם. ענתה האשה: כך מנהגי, אין אנכי עושה שום דבר רפואה לשום אדם עד שיאמר באי זה עון בא לו. והיו מכזבין לה והיו אומרים עון אחר. אמרה להם: אנכי יודעת שבעון זה שאתם אומרים לא נתן לכם הקב"ה נגעים האלה. ולא רצתה לרפאתם.

אמר בעל האשה לאחיו: אמור באי זה עון אירע לך חולי זה שארצה בחיך. אמר המצורע: הצדקת אשתך שהנחת בידי תבעתי אותה ולא שמעה בקולי ומרוב פחד שהיה לי ממך שכרתי אלו העדים שהעידו עליה שזינתה והוציאוה וסקלוה. אז ענתה האשה: אמת, כי בעון הזה אירע לך. אמר הזקן לעבדו: אמור גם אתה באי זה עון בא לך חולי זה. אמר לו: אם אומר לך לא תרצ(ח)(ה) בחיי. אמר לו: אמור מהרה. אמר העבד וענה: האשה שהוצאת מן הגל והלמדת לבנך תורה, כשהלכת ל(ק)(ס)חורתיך תבעתי אותה ולא שמעה בקולי, ומפחד שהיה לי ממך חשבתי להרוג אותה והרגתי את בנך. ענתה האשה ואמרה: אמת, כי בזו העון אירע לך זה.

אז פתחה פיה ואמרה בפני כלם: עדים אתם היום וברוך הנוקם דם נקי ושלם כפעלם לאלו על שחמדו באשת איש ובאילו שהעידו עדות שקר. אמרה האשה לבעלה: תדע אדני שטהורה אנכי ואני אשתך. תבין בדברים שעשה לך אחיך וברוך המקום שהשמיע לאזניך מפי אחיך וברוך הוא וברוך שמו של השם אשר הצילני שלא נכשלתי בדבר ולא חטאתי לפניך והנני אשתך טהורה. אחר כן אמרה לזקן: עד אתה שלא הרגתי את בנך כי עבדך העיד בעצמו שהוא הרגו, שאני האשה שהוצאת מן [הגל] ולמדתי את בנך והצילני השם מכל אלה ונקמני מאויבי. כששמע הזקן כך (!) חרבו וחתך את ראש עבדו.

ובעל האשה אמר: לא אהרגך כי עצמי ובשרי אתה אבל לא יבא לך רפואה לעולם. מיד נתן שבח והודאה להקב"ה עוש(?)

נסים, והאיש חזר עם אשתו ושמע הקב"ה תפלתו שהתפלל בבית המקדש ונתן לו ממנה בנים.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 129-131ב. כתבי יד נוספים: צ, נ ו-ס (הפניה בדיבר שמיני ל'מעשה האח שלא שמר על אשת אחיו', שהועתק לפני כן ב'ספר המעשים').

גאסטר (מעשיות) העתיק את הסיפור מתוך כתב היד של 'ספר המעשים'. בהעתקה העברית מספרו 304 (עמ' 195-197), אך ברשימת המקבילות מספרו 313 (עמ' 237: Wicked Brother in Law). מעשה בוך, ס' 204; אוצ"מ, מעשיות, עמ' 343-344; ממקור ישראל, ס' תרכה (וראו הערה ביבליוגרפית מקיפה במהדורה האנגלית של בן-עמוס, ס' 202, עמ' 386-387. בן-עמוס מפנה שם, בין השאר, למוטיב K2112 — אישה נסקלת כיוון שנאפה וכן לטיפוס הסיפורי AT 712 — Crescentia).

מעשה שושנה

מעשה שושנה. ויהי איש אחד בארץ בבל ושמו יהויכין ולקח אשה ושמה ש[ו]ש(ו)נה, יראת יי' בת צדיקים וטובים ויגדלו אותה בדרכי יי' בצווי תורת משה. והאיש יהויכין גדול ומכובד מכל דורו והיו היהודים תמיד בביתו כי לא נמצא כמוהו בעם(?) יי'. והיה לו גינת ביתן בצד ביתו ואשתו שושנה יוצאת לגן והלכה מתוכו ורוחצת בצנעה. אז מינו שנים זקנים שופטים ובאים בכל יום בבית יהויכין השכם והערב לשפוט את העם. וכשראו יפיפית שושנה ויבער לבם עליה לרעה ולקחו עצה רעה xxxגלו זה לזה סוד רע שבלבם. וכשהלכו הקהל לביתם נתנו דברים זה לזה והלכו אף הם, ומרוב הרהור יצר הרע חזרו. באותה שעה ולא יכלו לעצור רוחם יותר אז הודיעו את לבם זה לזה ונתנו עצה ביניהם להטעותה והיו בלבם מארבים לבועלה, ולא נחו ולא שקטו בחטא.

יום אחד הלכו כל העם לביתם והם נשתיירו כמנהגם, ולא סרו רוע לבם ועיניהם מארבות על הרעה. וכשנכנסה שושנה בגן ושתי אמהותיה עמה להביא לה שמן לסוך ותאמר להן: נעלו הדלת אחרי כן. ותצאנה ותלכנה ונעלו הדלת והזקנים

נסתרים אל גינת הביתן. וכשפשטה את בגדיה לרחוץ יצאו ויתפשוה לאמר — שכבה עמנו ולא נעיד עליך עדות שקר וסוקלין אותך. ותפחד ותרעד ואמרה: מה אעשה? איני יכולה לצאת מאלו האנשים. מוטב לי ואפלא (!) נא ביד יי' הטוב והצדיק הגדול והגבור והנורא, מציל ומושיע גואל חזק יי' צבאות שמו. מיד צעקה הנערה בקול גדול ואמרה: הושיעני מיד הרשעים המורדים בך. אף הם צעקו והעידו עליה שקר, ולקולם באו אנשי ביתה ופתחו הדלת ונכנסו בגינת הביתן וראו שהזקנים מעידים עליה עדות זו, ותמהו הם וכל קרוביה ויודעיה ומכירה כי לא נשמע כזאת.

וביום מחר נתקבצו כל הקהל לבית יהויכין כמנהגם והזקנים עמם. מיד קמו והעידו: כי ראינו האשה הזאת בגינת הביתן ושתי אמהותיה עמה ובא בחור אחד ושכב עמה ותפשנו הבחור וברח מידינו. והאמינו העם דבריהם כי נראו הזקנים לעיניהם טובים. שלחו ויביאו האשה ובאה היא וקרוביה, והיא היתה מפונקת מאד ומכוסה צעיפה. מיד צעקו בכעס: הסירו הצעיף מפניה כדי לראות ביפיה. ודנו אותה למשפט מות והיו מוציאים אותה להרגה. מיד עלתה עיניה לשמים ואמרה: אי דיין אמת שופט צדק עד נאמן, ראה והושיעני ממיתת שקר ואל אהיה חוטאת בעיני הבריות ואל יתקיימו בי דברים שאומרים הרשעים האלה.

וישמע יי' לקולה וישלח לה מושיע. ויער יי' רוח דניאל ויזעק ויאמר אל יי': נקני ממיתת הצדקת. וישמע העם ויאמר: קול דניאל. והוא היה נער בבית המלך סריס בהיכלו וישאלוהו העם: למה תדבר כזאת? ויאמר להם: וכי כך ממיתים ישראל בלא חיקור בית דין? להרוג נקי וצדיק שלא כדין? שובו אלי (ואחזה) [ואחקור] הדבר. וישובו האשה וכל העם ויבאו הזקנים העדים ויאמרו לדניאל: למה ידבר אדני שלא (י) [ת]מות? כזאת וכזאת עשתה. ויאמר (ל) דניאל לכל העם: שבו. וישבו ויאמר להם: הפרידו הזקנים העדים זה מזה. וישאל האחד לבדו ויאמר לו: אמור ל(ו) [י] זקן אשמאי האמת, ראה שאתה מת והמלאך

עומד עליך לגוזריך. באי זה אילן מצאת אותה? באלון. אמר דניאל: העם, הרי זה מת. שאין אלון בגן (עדן). הפריד זה והביא השני, אמר לו: זרע קצץ אתה, אין הזרע יהודה שכן הייתם עושים בארצנו לפתות בעדות שקר הנערות היפות. על זה באנו לחרפה ולקל[ל]ה ולשבי ולבזה. הרי אתה מת ואין בך נפש, אמור לפני העם באי זה אילן מצאת אותה. אמר לו: בתוך דלית. אמר: הרי המלאך עומד וחרבו שלופה בידו לגוזריך בהגידה במותניך, שאין בגן לא זה ולא זה. הלכו וראו האמת. אז בא דניאל בחכמתו אל העם, ויעשו להם כאשר זממו לעשות לאחרותם. ומן היום ההוא נתגדל דניאל בעם יהודה והודו ויהללו ליי' אלהי אבותי[ו], וכן שאלתיאל אבי שושנה ואמה וכל קרוביה ומכיריה ובעלה יהויכין נתנו שבח והודאה להקב"ה. לכך אמרו חכמים: הרחק עצמ(ה)[ך] מן המדה בטלה שהיא מביאה לידי עניות ועבירה, אלא תהא זריז כדי שתחמוד דבר מצוה ותורה שהיא חייך ואורך ימיך ויהי דברי אלה על לבבך.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 131-133א. כתבי יד נוספים: צ ו-ר (בארמית, בתוך דיבר תשיעי).

הסיפור מצוי ביוונית בתוספות החיצוניות לספר דניאל (הוא נשמר הן בנוסח השבעים הן בנוסח תאודוטיון), אך משערים שמקורו עברי (כהנא, הספרים החיצוניים, כרך א, עמ' תקס"ה-תק"ע).

הסיפור נמצא בנוסחים ובהקשרים רבים בסיפורת ימי הביניים, כגון בחלק מכתבי היד של יוסיפון, שם מסופר על אישה ושמה חנה, שחיה בתקופת המלך הורדוס (ראו פלוסר, ספר יוסיפון, עמ' 443-444) וכן בספר הזכרונות [ירחמיאל], עמ' 247-249, וראו הערה מקפת של יסיף, שם; ילינק, בהמ"ד ח"ו, מעשיות, עמ' 126-128. הברמן, חדשים גם ישנים, עמ' 18-19. למקורות נוספים ולמחקרים על הסיפור ראו את דבריו של בן-עמוס במהדורה האנגלית של ממקור ישראל, ס' 42, עמ' 79-80.

לקשר בין סיפור זה לבין המעשה בשני נביאי השקר אחאב וצדקיה (שהובא לעיל) והשוואתו לסיפורים עממיים מספרויות אחרות, ראו את דבריו של כהנא במבוא לסיפור (שם, עמ' תקנ"ו-תקנ"ט) וכן את דבריו של גאסטר, *Studies and Texts*, עמ' 199-210.

בר סבר ור' שפיפון

מעשה היה בבר סבר. ולמה נקרא שמו בר סבר? בעבור שהיה בה (!) סברא והיה לו עין טובה בצדקה. פעם אחת שמע ביתום שאירש אישה ועכב כמה שנים שלא היה בידו לכנסה. עמד בר סבר נטל כל כסף וכל זהב ושמלות ומאכל ומשתה לחופתו. בחזרתו כשהיה מהלך בדרך בא להר אחד שהיה ארכו שמונה עשר מיל חזייה (?) בוא (!) בו תנין וארכו היה שנים עשר מיל. וכל מי שהיה עובר באותו הר היה נושף בו ושורפו. וכשבא בר סבר לאותו מקום נעשה התנין כגשר ועבר עליו.

כיון שעבר עליו פגע בו מלאך המות ונדמה לו כאדם מכוער. אמר לו: מי אתה ובן מי אתה ומאי זה עיר אתה ומאי זה מקום אתה בא? אמר לו: (פ)[ב]ן פלוני אני וממקום פלוני אני והכנסתי יתום אחד אל אשתו. אמר לו: כבר נתנה פתקיך בידי, למ(ס)[ח]ר אני נוטל נשמתך. מיד צעק בר סבר לפני הקב"ה ואמר לו: רבונו של עולם, כתוב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, וכתוב שומר מצוה (ימיך לא יראה) [לא ידע] דבר רע. ומי שהולך לעשות צדקה ימות בדרך בלי קבורה ולא יצוה לביתו? יצאת בת קול ואמרה: והוספתי על ימיך חמשה ימים וחצי עד שתבא לביתך ותצוה לבניך.

והיה בן סבר מהלך בדרך והגיע לעיר אחד (!) ששמה לוז. פגע באדם אחד ואמר לו בן סבר: כלום יש בעיר הזאת חכם שאקביל את פניו? אמר לו: יש במקום הזה חכמים הרבה, ויש בו חכם גדול אחד ושמו ר' שפיפון ויש לו שנים עשר אלף תלמידים. אמר לו: בבקשה ממך הכניסני אצלו ואקבל את פניו. הכניסו אצלו והיה בר סבר פניו מבהיקות כזוהר הרקיע. כיון שראה אותו ר' שפיפון בן ליש הכיר בו שהוא חכם. עמד עליו לפני בר סבר הוא וכל תלמידיו והושיבו אצלו. כיון שישב בר סבר שעה אחת נשתנו פניו. אמר לו ר' שפיפון: למה כשהכנסת היו פניך כזוהר הרקיע ועכשו מוריקות? שמא אתה צריך לאכול? אמר לו בר סבר לר' שפיפון: לעולם לא הקרה לאיש

מה שהקרה לי. ויספר לו כל המעשה. ואין עת עתה להתעדן במאכל ומשתה ובכל מעדנים שבעולם. אמר לו ר' שפיפון: אל תירא, שב עמי שכבר למדתי חכמה תורה תלמוד ומשנה והגדה ותוספתא. ואיוב וקהלת לא למדתי מהן, ואגדה שלהן למד אתה ואני אערב לך בדבר.

מי[ד] ישב עמו והיה מלמד אותו והיו שניהם מתענים ומבקשים רחמים ותחנונים לפני הקב"ה שיחשוך העולם. מיד נכנסו תלמידיו אצל ר' שפיפון, אמרו לו: רבינו, כבר חשך העולם. אמר להם: צאו וראו, כי כל העולם חשך ועל חצרינו אינו חשך, כבר רחמינו ותחנונינו נשמעים. יצאו וראו ובאו ואמרו לו: אין שום חשך אלא סביב חצרינו. בא מלאך המות ודבק בבגדו ואמר לו: תן לי הפקדון שהפקדתי אצלך שהוא בר סבר, שכבר בא יומו להפטר מן העולם. אמר לו: איני מוסרו לך. חזר מלאך המות אצל הקב"ה ואמר לפניו: רבונו של עולם, לא רצה שפיפון למסור לי בר סבר. אמר לו הקב"ה: לך אמור לר' שפיפון אם חייך חביבין עליך מסור לי למיתה שכבר הגיע זמנו להפטר מן העולם. בא ואמר לו לר' שפיפון. ענה לו ר' שפיפון: איני מבקש להחיות אחר בר סבר אפילו שעה אחת. חזר מלאך המות אצל הקב"ה ואמר לפניו: רבונו (אותו) של עולם, כך וכך ענה לי ר' שפיפון. יצאת בת קול ואמרה להם: מה אעשה? שאני גוזר גזירות וצדקה ומעשים טובים מבטלו. ואלו מבטלין הגזירות בתפילתם ובצדקתם, הרי אני מוסיף על שנותם מאתים שנה, שבאותם מאתים שנה לא קבר אדם את בנו ולא נצרך לחבירו ולא היה חרב ולא דבר רע בעולם.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 133-134ב. כתבי יד נוספים: צ, נ ו-ס (ב'ספר המעשים).

גאסטר, מעשיות, ס' 137 (רשימת מקבילות בעמ' 214); ילינק, בהמ"ד ח"ו, מעשיות, עמ' 133-134; אוצ"מ (מתוך בהמ"ד), מעשיות, עמ' 334; מעשה בוך, ס' 200; ממקור ישראל, ס' שסא (ובמהדורה האנגלית של בן-עמוס, ס' 117, עמ' 210-211).

התלמיד שמכר את אליהו כבנאי

מעשה בתלמיד אחד שקרא הרבה ושנה הרבה בביתו. ולמה הוא קורא בביתו? אמרו חכמים: בעבור שלא היה לו לבוש ללבוש ולא כסות לכסות. והיה הוא ואשתו וחמשה בנים והחזיק עליהם הרעב. אמרה לו אשתו: עד מתי אתה יושב וקורא ובניך מתים ברעב? אמר לה: וכי יש לי כסות ללבוש? אמרה לו: אני מביא[ה] לך כסות ללבוש. ויצאה והלכה אצל שכינה והשאילתו והביא[ה] אליו כסות והלבישתו. ויצא והיה מקצר בפסיעותיו ומתאנח, ולא היה פוסקת את ענייו (?).

מיד נתגלגלו רחמיו של השם יתברך עליו, ופגע בו אליהו זכור לטוב ואמר לו: מה אתה עצב? אמר לו: עזבתי בני מתים ברעב ויצאתי, אולי ירחם עלי המקום. אמר לו אליהו: בא ואשיאך עצה. בא ומכרנו (!) בשוק של עבדים, והזהר אל תמכרנו אלא בדמים מרובים שתחיה בהם ואתה ובניך ובני בניך. אמר לו: איני רוצה לעשות כך, אתה אליהו ואני אמכור אותך? אמר לו: בא, שאין לך חובה בדבר הזה. החזיק בידו והוליכו אצל הרחוב, וכל עובר היה תמה ואומר בנפש(י)[ו]: עבד או בן חורין (ו)הוא? בא ערבי וראהו שהיה יפה תאר ביותר ותמה, התחיל לשאול בו ואמר לו: מי אתה? אמר לו: עבד. אמר לו: מי אדונך? אמר לו: זה שיושב. בא אצלו אמר לו: זה עבדך? אמר לו: הן. בבקשה ממך מכרהו לי. אמר לו: הן. אמר לו: בכמה? אמר לו: באלף דינרי זהב. אמר לו: בבקשה ממך, קח ממנו שמונה מאות זהובים ותנהו לי. מיד רמז לו אליהו בעיניו ליקח אותם, ומיד שקל אותם שמונה מאות זהובים ולקחן והלך.

ואותו ערבי בא אצל אשתו יושבת על המטה, וכיון שראתה אליהו נבהלה ונפחדה ונפלה מן המטה. אמרה לו: זהו אדונך ואינו הוא עבדך. (ש)[ו]לא היתה מאמינה עד שנשבע: בחייך ובחיי ראשך, אותו הכיס שנתת לי של שמונה [מאות] זהובים לקחתיו ונתתיו אותו בו. לפי שעלה על לבו לבנות פלטרין

גדולים ומגדל בתוכו, אמר לו אליהו: אם אבנה אותו תעשה אותו (!) בן חורין? אמר לו: הן. אמר לו אליהו: בא והראני מקום המגדל ומקום השער ומקום הדלתות והחלונות בצפון ובדרום ובמערב, ואבנהו אני את המגדל. אסף את הלבנים והטיט והראה לו הכל והלך לו.

וישנו הפועלים כל אותו הלילה, ואליהו עמד בחצי הלילה ונתעטף בטליתו וכיון פניו כנגד בית המקדש, ועמד והתפלל לפני אדון כל העולמים ואמר לפניו: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבוד עצמך ולכבוד אותו תלמיד שהיה הוא ובני ביתו מוטלין ברעב. ואמרו חכמים: כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים כל העולם. והמקיים שבעה נפשות על אחת כמה וכמה. יהי רצון מלפניך שיבנה זה המגדל (ו)ל מאליו, להודיע שיש לך בעולם אוהבים. בנה המגדל שאין כמוהו בעולם, וכיון שנגלה עמוד השחר עמדו הפועלים לבנות וראו מגדל בנוי שאין כמוהו בעולם. מיד נפלה אימה עליהם ונבהלו והלכו אצל אדניהם. אמרו לו: אדנינו, אי אתה יודע? העבד שקנית אמש לבנות המגדל כבר בנה אותו בזה הלילה בנין שאין כמוהו בעולם. אמר להם: אמת אתם אומרים? אמרו לו: חייך, אמת הוא. אמר להם: אם אמת היה הדבר תהיו אתם חופשים.

רכב על סוסו והלך לו עד שהגיע לאותו בנין וראה הבנין שאין כמוהו בעולם. אמר לו: מי בנה המגדל? אמר לו: אני בניתי אותו, ולכן אני מבקש ממך דבר שאמרת אצל אשתך. ומה אמרתי? אמרת לבנות מגדל אחד ולאחר שאבנה הרי אני בן חורין. אמר לו: הרי אתה בן חורין. מיד נעלם ופרח והלך לו. אמרו חכמים: למה עכב אליהו כל כך שלא יצא כי אם ברשות? לקיים מה שנאמר: רצון יריאיו יעשה.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 134-135 ב. כתב יד נוסף: צ. ח"י, עמ' נח-ס. הירשברג מפנה למקבילה בספרות הערבית, מתוך סיפורי הנביאים של אל-ת'עלבי (ראו את דבריו במבוא, עמ' 69-71). וראו גם

ילינק, בהמ"ד ח"ה, מעשיות, עמ' 140-141; גאסטר, מעשיות, ס' 415 (מתוך ח"י) ומקבילות בעמ' 262; אוצ"מ (מתוך בהמ"ד), מעשיות, עמ' 324-325.

רבי ואנטונינוס וגזרת איסור המילה

מעשה דתנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא ימולו את בניהם. באותו הפרק נולד רבי. אמר רבן גמליאל: מה אעשה? אם (לא) אמול אותו הריני עובר על גזירת קיצר ואתחייב הריגה. מוטב לי לעבור על גזירת קיסר ולא אכשל במצות קוני. עמד ומל אותו. וכש[נ]שמע להגמון הדבר הזה מיד שלח אחריו סרדיוטין והביאוהו לפניו. אמר לו: מפני מה עברת על גזירת קיצר? אמר לו: גזירת הבורא יתברך גדולה היא מגזירת קיסר. אמר לו אותו הגמון: אתה חייב מיתה למלכות, אבל בעבור שאתה גדול באומותיך אני מניחך שלא תהרוג. שלח את(?) הילד ואת אמו אצל קיסר. ואמר: אם הוא רוצה להניחם יניחם.

מיד עמד ושגרה את [אם] בנו עם שליחי ההגמון למל(וין)[ך]. נתארכה בביתו של אסוירוס. אמרה לה אשתו של אסוירוס: מה טיבו של ילד זה? אמרה לה: כך וכך היתה גזירת קיסר והריני והילד מזומנים להריגה. אמרה לה: הרי לך בני קטן שהוא ערל, תוליכ(ו)[י] אותו אצל הקיצר והניחי לי את בניך. עשתה כן. נטלה אותו ילד והכניסתו אצל קיצר. אמר להם קיסר לעבדיו: ראו אותו אם הוא מהול והרגו אותו ואת אמו. גלו אותו ומצאוהו שהוא ערל. מיד כעס הקיסר על אותו הגמון והוריד אותו מגדולתו. אמרו לו גדולי מלכותו: אדוננו המלך, מעידים אנו כי בידינו היה מהול. אלא כך מנהג של אומה זו שאלהיהם עושה להם נסים כדי להצילם מידינו. אמר להם קיסר: ואם כך הוא שאלהיהם עושה נסים מה מועיל גזירתינו? באותה שעה ביטל הקיסר הגזירה, וחזר[ה] אשתו של רבן גמליאל עם בנה בשמחה רבה.

אמרה לה אשתו של אסוירוס: הואיל ונעשה נס לבנך וניצל מהרג על ידי בני, לכשיגדלו יהיו שושבינים זה עם זה. אמרה לה: הן, והלוא (!) הלכתי. הלכה לביתה לשלום, וגדל רבי ונתמנה נשיא על ישראל, וגדל אנטונינוס בן אסוירוס ונתמנה מלך על יונים, ונתקשרה אהבתם זה עם זה. ועל שהניק (!) חלב של אותה צדקת זכה ולמד תורה הרבה, ושמש אנטונינוס את רבי כל ימי חייו וזכה ונחל העולם הזה והעולם הבא. השם ברחמיו יזכנו לעולם הבא אמן.

כתב יד מוסקבה-גינצבורג 111/3 (מ), עמ' 136-137ב. כתב יד נוסף: צ. הסיפור מופיע בקיצור רב בתוספות למסכת עבודה זרה (י, ע"ב), ושם גם מצוין כי בירושלמי (מגילה א: י, עב ע"ב) מסופר על אנטונינוס שהתגייר ומל את עצמו. הנוסח הרחב מופיע בארמית בבראשית רבתי לבר' כב, ב (עמ' 86-87); אצל ילינק, בהמ"ד ח"ו, מעשיות, עמ' 130-131; ספר הזכרונות (ירחמיאל), עמ' 378-379, מתוך סדר עולם; מעשה בוך, ס' 192; ממקור ישראל, ס' רמה. וראו מה שכתבתי לעיל במהדורה, בהערות לסיפור על אנקלוס הגר, בנוגע לקשר בין מצוות המילה לעשרת הדיברות.

נספח ב: רשימת הסיפורים בכתב יד

פריס 716

את שמות הסיפורים השתדלתי לציין על פי המשפט הפותח שלהם. אם יש לסיפור שם ידוע ומקובל במחקר, או קיצור שבעזרתו הפניתי לסיפור זה בדיון, הוא הובא סמוך לו בסוגריים. הסיפורים הראשיים ממוספרים ברצף ומצוינים בספרות ובסוגריים מרובעים, למשל [3]. הסיפורים המשניים מוספרו הן על פי מקומם ביחס לסיפורים הראשיים (בספרות) הן על פי מקומם בתוך רצף הסיפורים המשניים עצמם (באותיות). לדוגמה: סיפור בניית מגדל בבל הוא הסיפור השני ברצף הסיפורים המשניים (=ב), והוא בא בשל סטייה אסוציאטיבית מן הסיפור השלישי ברצף הסיפורים הראשיים (=3). לכן הוא יסומן כסיפור (3ב).

ה'פתיחתא': ה' מתייעץ בתורה ובורא את העולם

קטטת האותיות

מסעו של משה בשמים

התינוקות הערבים לישראל

הקדמה: [1] מעשה בתינוק אחד שהיה מפרש בים

(=התינוק בספינה)

דיבר א: [2] מעמד מתן תורה

דיבר ב: [3] אברהם ונמרוד

(3א) גבריאֵל מציל את חנניה, מישאל

ועזריה מכבשן האש

(3ב) בניית מגדל בבל על ידי דור הפלגה

[4] מעשה בחסיד אחד שהיה לו שדה אחד

(=השד בחרוב)

[5] מעשה ביהודי חיגר שהלך להתרפא בבית

עבודה זרה

- [6] מעשה במרים בת תנחום (=האם ושבעת בניה)
- דיבר ג: [7] גחזי ונעמן
- [8] מעשה באדם אחד שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה
- (ג8) — ריב"ל ומלאך המוות
- [9] מעשה בחסיד שציווה על בנו שלא יישבע לעולם (=הבן שלא נשבע מימיו)
- דיבר ד: [10] (10ד) מעשיו של המלאך דומה הממונה על הנפשות בגיהנום
- [11] מעשה באישה אחת שהיו לה שני בנים ונפלו לבור בשבת
- [12] מעשה בחסיד אחד ושמו יוסי מוקיר שבתות (=יוסף מוקיר שבת)
- (11ה) הקצב שנתעשר בשל כיבוד השבת
- [12] מעשה ביהודי אחד שהיתה לו פרה אחת (=הפרה שלא עבדה בשבת)
- (12ו) שני המלאכים המלווים את האדם לביתו מבית הכנסת בשבת
- דיבר ה: [13] מעשה באדם אחד שציווה על בנו: 'זרוק פתך במים ואל תאכלנו יחיד' (=שלח לחמך על פני המים)
- [14] מעשה בחסיד אחד שהיה בן שבעים שנה ולא היה לו בן (=התינוק וספר בראשית)
- [15] מעשה בר' יהושע בן אילם שאמרו לו בחלומם מי יהיה שכנו בגן עדן (=השכן בגן עדן)
- דיבר ו: [16] (16ז) יצירת הוולד
- [16] מעשה בשני בני אדם לסטים (=הלסטים הרוצחים)

(16ח) חמישה מלאכי חבלה המענישים

את העובר על 'לא תרצח'

דיבר ז:

[17] מעשה בר' מתיא בן חרש

[18] מעשה ברבי מאיר ואשתו של יהודה

הטבח

[19] מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו

[20] מעשה היה בימי שלמה המלך בשלושה

בני אדם (=שלמה והגנב)

[21] מעשה באדם אחד סוחר, והלך למקום

רחוק לעשות סחורה

דיבר ט:

[22] מעשה באדם אחד שהיו לו שלוש בנות

(23ט) שני סוחרים לעומת שני תלמידי

חכמים

[23] מעשה בפרקמוטוטין שהיו מהלכין

בספינה (=החכם והסוחרים בספינה)

[24] מעשה בר' יהושע בן לוי שהיה מתאוה

לילך עם אליהו (=ריב"ל ואליהו)

סיומת:

[25] מעשה בר' מאיר והנחש שבא להרוג את

יהודה הענתותי

[26] מעשה באדם שחמד את אשת שכנו ועבר

על עשרת הדיברות

[27] מעשה באנקלוס בן אדריינוס קיסר

שביקש להתגייר (=אנקלוס הגר)

נספח ג: רשימת כתבי היד והדפוסים של מעה"ד

(רוב הנתונים נלקחו מכרטסת המכון לתצלומי כתבי היד העבריים בירושלים, אך מה שסומן בכוכבית [*] נלקח מתוך רשימת כתבי היד של מעה"ד הנמצאת ב'ספר המקורות' בהוצאת האקדמיה ללשון עברית, עמ' 74).

סימון	מספר	מספר	זמן	עמודים	הערות
כתב היד	מכון	ספרייה	ומקום	בכתב היד	

(1) נוסח משולב – ענף ראשון

פ	ס277460	פריס 716	י*.	א2228-ב206	שלם
ו	ס116100	ורשה 374/4	י-טו איטלקי	202-181	שלם
ט	ס86320	וטיקן 285/10	יד	ב79-א67	רק סיפורים
ק	ס3130	וטיקן 249/11	רי"א-רי"ב	ב331-ב319	דברות א-ד
כ	ס33490	פריס-כי"ח II B 67	גניזה	2 דפים	קטעים מ"ב, י

ג	ס195790	קיימברידג'	גניזה	4 דפים	סוף ז ותחילת ח
		TS C2 201			
ב	פ33220	אוקס'-בודל' 2643/8	גניזה	59-50	ד-ה
		(Heb.d.46)			

(2) נוסח משולב – ענף שני

ש	שלם	181,8	ציריך	103940	ע
ט	טז	67910	מוסקבה-גיזבורג	67910	מ
כ	רכ"ב. ספרדי	111/3			
כז	קצ"ח-קצ"ט	107/11	וטיקן	2190	נ
ח	183-א160				

(3) נוסח משולב – ענף שלישי

ר	131770	פרמא 473/6	טו. אשכנזי	אשכנזי	א-ב; ד (חסר ג)	שלם
ד	231650	פרנקפורט-דמיין	י-ד טו	(בשוליים)		
		Heb. 8° 227/10	אשכנזי	א-ב		
ל	46990	לונדון-בהמ"ל 28, 7	טו	א-ב		
א	162240	אוקס'-בודל' 160/1	י-ד. אשכנזי	א-ב		
		(Opp.236a)				

ר	ס'16857	קיימברידג' Add. 633/2	יד-טו. ספרדי	א316-ב283	בלי 'מעשים'
ח	ס'3357	פריס-כ"ח III.B.163	יד-טו. מזרחי	6 דפים. גניזה	מעשה לידבר ד או ז
ה	פ'3213	אוקס'-בודל' 2826/27	טו	ב50-א49	ה-ט+כותרת של י
י	ס'355	וטיקן 303/29		ב266-א263	א-ז (ב, ה-ז: רק דרשה)

(5) נוסח איטלקי

ס'29652	NY ברהמ"ל 3847/3	חימני (שנת ש')	א45-ב26	שלם
ס'5854	BM add. 27, 189	מאה יז*	א27-א24	א-ג
ס'2725	Heid. 189	יז-יח	א173-ב82	שלם
ס'17344	סינטיני 61a/2	יז-יח איטלקי	115-51	שלם
ס'10419	Heid. 190	יז	א34-ב16	שלם
ס'3548	אמסטודם עץ-חיים	יז		שלם
ס'7635	גאטור 354, 2	*1735	ב47-ב22	שלם
ס'B315	י"ם 8°865 heb.	בגדד (?) י"ט	ב43-א26	שלם
ס'B876	י"ם 8°5535 heb.	טורכיה י"ט	ב20-א1	שלם
ס'8963	ששון 1195/3	יט. תימני	190-135	שלם

א	282-277	י"ט. חימני	ששון 1195/5	89630
א-י. בכל דיבר:	א22-א18	1840-48	לונדון 5/12265 Or.	82090
דרשה+סיפור ו			(גאסטר 984)	

(6) נוסח פולני

ט-א		וולפנביטל 2, 5	21360
ט-א	א244-ב234	טז-י"ז. אשכנזי	167360
		אוקס-בודל' 3/268 (Opp.27)	

(7) דפוסים

דפוס איטליה

עם חבור המעשיות והמדרשות והאגדות, ונציה ש"א (?) ;
פירארה שי"ד ; ונציה שנ"ט ; ונציה שס"ה ; וירונה ת"ז.
מעשים על עשרת הדברות או הגדה של שבועות, הוצאת
יל"ה פישמן-מימון, התור ח"ד, חוב' לו-לז, ד סיון תרפ"ד
(ובהוצאה נפרדת, ירושלים, תרפ"ד).
מדרש עשרת הדברות נוסח ורונה ת"ז, נדפס מחדש על ידי
ג' חזן-רוקם, ירושלים (תשל"א).

דפוס פולין

עם ספר ארחות חיים (צוואת רבינו אליעזר הגדול), לובלין
של"ב ; זולקווא תקנ"ח, תק"ס, תקס"ה, תקס"ו, תק"ע ; ורשה
תקע"ב ; ורשה תקצ"ז ; זיטומיר תר"י ; לבוב תרי"ח ; וילנא
תרנ"ג (עם פירוש אשל חיים לר"ח א' א' גאלדבלאט).
עם מעשה דר' יהושע בן לוי, לבוב תר"ו ; ורשה תר"י ; וינה
תרכ"ב ; ורשה תרל"ה ; ורשה תרל"ט ; ורשה תרמ"ז.
עם תרגום ליהודית-אשכנזית : ורשה (?) ; ורשה תר"ם,
תרמ"ז, תרנ"ב.

עם תרגום לספרדית : בילוגראדו תרט"ו, תר"ך.
'מדרש עשרת הדברות', בתוך : ילינק א', בית המדרש, ח"א,
ירושלים (1938), עמ' 62-90.

ביבליוגרפיה

1. מקורות וטקסטים קדומים

בן המלך והנזיר לאברהם בן חסדאי, מהדורת א"מ הברמן, תל-אביב 1950.
חיבור יפה מהישועה לרבינו נסים ב"ר יעקב, מהדורת ח"ז הירשברג,
ירושלים תשי"ד.

כד הקמח, בחוך: כתבי רבינו בחיי, מהדורת שעוועל, ירושלים תש"ל.
מדרש אבכיר, מהדורת בובר, לבוב תרמ"ג.
מדרש אגדה על חמישה חומשי תורה, מהדורת בובר, וינה תרנ"ד.
מדרש איכה רבה, מהדורת בובר, וילנה תרנ"ט.
מדרש בראשית רבתי, נוסד על ספרו של ר' משה הדרשן, מהדורת אלבק,
ירושלים ת"ש.

מדרש הגדול לבראשית, מהדורת מרגליות, ירושלים תשל"ה.
מדרש הגדול לדברים, מהדורת פיש, ירושלים תשל"ה.
מדרש הגדול לויקרא, מהדורת שטיינזלץ, ירושלים תשל"ו.
מדרש הגדול לשמות, מהדורת מרגליות, ירושלים תשל"ו.
מדרש משלי, מהדורת בובר, ירושלים תשכ"ה.
מדרש עשרה הרוגי מלכות, מהדורת ריג, טובינגן 1985.
מדרש עשרת הדברות נוסח ורונה ת"ז, נדפס מחדש על ידי חזן-רוקם,
ירושלים תשל"א.

מדרש פסיקתא רבתי, מהדורת איש-שלום, תל-אביב תשכ"ג.
מדרש שמואל, מהדורת בובר, ירושלים תשכ"ה.
מדרש שמות רבה — פרשות א-י"ד, מהדורת שנאן, ירושלים ותל-אביב
1984.

מדרש שמות רבה, הוצאת מחברות לספרות, תל-אביב תשכ"ג.
מדרש תנחומא הנדפס, דפוס ראשון קושטא ר"פ-רפ"ב, הוצאת מקור,
ירושלים תשל"א.

מדרש תנחומא הקדום והישן, מהדורת בובר, ירושלים 1964.
מחזור ויטרי לרבינו שמחה, אחד מתלמידי רש"י ז"ל, מהדורת הורוויץ,
נירנברג תרפ"ג.

מכילתא דרבי ישמעאל, מהדורת איש-שלום, ניו-יורק תש"ח.
 מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, מהדורת אפשטיין-מלמד, ירושלים תשט"ו.
 מנורת המאור לר' יצחק אבוהב, מהדורת חורב, ירושלים תשכ"א.
 מנורת המאור לר' ישראל בן יוסף בן אלנקאווה, מהדורת ענעלאו, ניו-יורק תרפ"ט.
 סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא, מהדורת מ' איש-שלום, ירושלים תשכ"ט.
 ספר ארחות צדיקים או — ספר המדות, על פי דפוס ראשון משנת שמ"א, הוצאת אשכול, ירושלים.
 ספר בן סירא השלם, מהדורת מ"צ סגל, ירושלים תשי"ג.
 ספר בן סירא — המקור, קונקורדנציה וניתוח אוצר המילים, מפעל המילון ההיסטורי ללשון עברית, האקדמיה ללשון עברית, ירושלים תשל"ג.
 ספר הזכרונות — הוא דברי הימים לירחמיאל, מהדורה ביקורתית מאת עלי יסיף, תל אביב תשס"א.
 ספר הישר, ההדיר והוסיף מבוא יוסף דן, ירושלים תשמ"ו.
 ספר חסידים, מהדורת מרגליות, ירושלים תשכ"ד.
 ספר מעלות המדות לר' יחיאל בר' יקותיאל, הוצאת אשכול, ירושלים תשכ"ח.
 ספר ערוך השלם לנתן בן יחיאל מרומי, מהדורת ח"י קאהוט, ניו יורק תשט"ו.
 הספרים החיצוניים, מהדורת כהנא, ירושלים תש"ל.
 עלילות אלכסנדר מוקדון, ההדיר והוסיף מבוא והערות יוסף דן, ירושלים תשכ"ט.
 פרקי רבי אליעזר, עם ביאור הרד"ל, ורשה 1852.
 רבינו בחיי, ביאור על התורה, מהדורת שעוועל, ירושלים תשכ"ו.
 שבט מוסר לאליהו הכהן מאיזמיר, הוצאת אור הספר, ירושלים 1978.
 תרגום יונתן בן-עוזיאל על התורה, מהדורת גינזבורגר, הוצאת מקור, ירושלים תשל"ד.

2. מחקרים

אברמסון ש', רב נסים גאון, ה, ירושלים תשכ"ה, עמ' 394-410.
 אורבך א"א, חז"ל — פרקי אמונות ודעות, ירושלים תשכ"ט.
 אורבך א"א, 'מעמדם של עשרת הדיברות בעבודה ובתפילה', עשרת הדיברות בראי הדורות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 127-145.
 אייזנשטיין י"ד, אוצר מדרשים, ניו-יורק תרפ"ח.
 אלבוים י', 'נשים שנכנסו חיים לגן-עדן', מחניים, צח (תשכ"ה), עמ' 124-131.

- אלבוים י', 'תבניות לשון ועניין במעשי חכמים — לטיבן של העדויות על ר' עקיבא באבות דרבי נתן', דברי הקונגרס העולמי השביעי למדעי היהדות, 7 ג (1977), עמ' 71-77.
- אליצור ב', 'מגלגולי העתקותיו של מדרש עשרת הדברות', לשוננו, מח-מט (תשמ"ה), עמ' 207-209.
- אלכסנדר ת' וי' דן, 'מדרש ויסעו השלם', מחקרי המרכז לחקר הפולקלור, ג, ירושלים (תשל"ג), עמ' סז-עו.
- אלכסנדר ת', 'שכן בגן עדן בספר חסידים — סיפור עממי בהקשרו העיוני', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, א (תשמ"א), עמ' 61-82.
- אלכסנדר ת' וג' חזן-רוקם, 'אלפא ביתא דדודה — ריבוי משמעויות בהבניית אתוס באמצעות פתגמים אצל דוברת ספרדית יהודית בירושלים', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, יז (תשנ"ה), עמ' 63-87.
- אלמליח א', מתרגם — סיפורי כלילה ודימנה, תל אביב תש"י.
- אפטוביצר א', 'דרשה בשבח התורה — הקדמת הלכות גדולות', סיני, ז (ת"ש-תש"א), עמ' קעח-רכ; שפא-שפב.
- בוקאצ'ו ג', דקאמרון, תרגם מאיטלקית גאיו שילוני, ירושלים תשס"ב.
- בית-אריה מ', 'פרק שירה' עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשכ"ז. בעיקר פרקים ד-ה, עמ' 148-167.
- בית-אריה מ', 'כ"י אוכספורד Bodl. Or. 135 — בשולי מאמרו של ע' יסיף', תרביץ נג (תשמ"ד), עמ' 409 ואילך; שם, נד (תשמ"ה), עמ' 631-634.
- בן-גריון (ברדיצ'בסקי) מ"י, ממקור ישראל, תל-אביב תשכ"ו.
- בן-יעקב י', אוצר הספרים, וילנה תרל"ז-תר"ם.
- בן-עמוס ד', 'קאטגוריות אנאליטיות וז'אנרים אתניים', הספרות, 20 (1975), עמ' 136-149.
- בן-ששון ח"ה, פרקים בתולדות היהודים בימי הביניים, תל אביב תשל"ז.
- בן-ששון מ', צמיחת הקהילה היהודית בארצות האסלאם — קירואן, 800-1057, ירושלים תשנ"ו.
- ברודי י', צהר לספרות הגאונים, תל אביב 1998.
- גוטמן י', 'האם ושבעת בניה באגדה ובספרי החשמונאים ב' וד"', ספר היובל ליוחנן לוי, ירושלים 1949, עמ' 25-37.
- גינצבורג ל', אגדות היהודים, רמת-גן תשכ"ז.
- גרינברג מ', 'מסורת עשרת הדיברות בראי הביקורת', עשרת הדיברות בראי הדורות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 67-94.
- גרינהוט ר"א, ספר הליקוטים, ירושלים תשכ"ז.
- דן י', 'לתולדותיו של קובץ סיפורים קדום', סיני, עג (תשל"ג), עמ' רפד-רפה.
- דן י', הסיפור העברי בימי הביניים, ירושלים 1974.
- דן י', ספרות המוסר והדרוש, ירושלים 1975.

- דרורי ר', ראשית המגעים של הספרות היהודית עם הספרות הערבית במאה העשירית, תל אביב 1988.
- הברמן א"מ, חדשים גם ישנים, ירושלים תשל"ו.
- הונקו ל', 'ארבע צורות של הסתגלות למסורת', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, ג (תשמ"ב), עמ' 139-156.
- היילפרין י', סדר הדורות, חלק תנאים ואמוראים, מהדורת משכיל לאיתן ח"ב, ורשה תרל"ח.
- היינימן י', 'הפתיחות במדרשי האגדה — מקורן ותפקידן', דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, ב, ירושלים (1969), עמ' 43-47.
- הירשמן מ', תורה לכל באי העולם, תל אביב, 1999.
- הלוי א"א, שערי האגדה, תל-אביב תשכ"ד.
- הר מ"ד, 'למשמעותו של המונח "ימי הביניים" בתולדות ישראל', בתוך: תרבות וחברה בתולדות ישראל בימי הביניים, קובץ מאמרים לזכרו של ח"ה בן ששון, ירושלים תשמ"ט.
- וורטהיימר ש"א, בתי מדרשות, מהדורה חדשה עם הוספות מכתבי יד, ירושלים תשמ"ט.
- ויינפלד מ', 'עשרת הדיברות — ייחודם ומקומם במסורת ישראל', עשרת הדיברות בראי הדורות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 1-34.
- ויינפלד מ', עשרת הדברות וקריאת שמע — גלגוליהן של הצהרות אמונה, תל אביב 2001.
- זקוביץ י', 'מסיפור שבעל-פה לסיפור שבכתב במקרא', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, א (תשמ"א), עמ' 9-43.
- חזן-רוקם ג', 'ביקורת על ספרו של ח' שוורצבאום — *The Mishle Shu'alim of Rabbi Berechiah ha-Nakdan*, קרית ספר, נה (תש"ס), עמ' 369-372.
- חזן-רוקם ג', 'הנחש בליל הכלולות — הארה סמיוטית לשיטה המשווה בחקר הסיפור העממי', ביקורת ופרשנות, 30 (תשנ"ד), עמ' 25-40.
- חזן-רוקם ג', רקמת חיים — היצירה העממית בספרות חז"ל, תל אביב 1996.
- יודלוב י' ואורמן ג"י, גנזי ישראל, ירושלים תשמ"ה.
- ילינק א', בית המדרש, חדרים א-ו, ירושלים (1938). מעה"ד: ח"א, עמ' 62-90.
- יסיף ע', 'ספר המעשים — לאופיו, מקורותיו והשפעתו של קובץ סיפורים מזמנם של בעלי התוספות', תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 409-429.
- יסיף ע', סיפורי בן סירא בימי הביניים, מהדורה ביקורתית ופרקי מחקר, ירושלים תשמ"ה.
- יסיף ע', 'הסיפורת העברית בארצות המזרח — התגבשותה בימי הביניים ומעברה לעת החדשה', פעמים, 26 (תשמ"ו), עמ' 53-70. וכן שם, תגובתה של ג' חזן-רוקם על מאמר זה, עמ' 71-74.

- יסיף ע', 'משלים של שלמה', מחקרי ירושלים בספרות עברית, ט (תשמ"ו), עמ' 357-373.
- יסיף ע', 'תרומתו של ס' עשה פלא לסיפורת העממית היהודית', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, ג (תשמ"ז), עמ' 47-66.
- יסיף ע', 'הסיפור על האיש שלא נשבע מימיו — מאויקוטיפ יהודי לאויקוטיפ ישראלי', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, ח (תשמ"ח), עמ' 7-32.
- יסיף ע', סיפור העם העברי, ירושלים 1994.
- כגן צ', 'בעל מלאכה כשכן בגן עדן', מחניים, צא (תשכ"ד), עמ' 42-47.
- כהן ג"ד, 'מעשה חנה ושבעת בניה בספרות העברית', ספר היוכל למ"מ קפלן, ניו-יורק 1953, עמ' קט-קכב.
- כהן מ"ר, בצל הסהר והצלל, חיפה ולוד תשס"א.
- כשר מ"מ, תורה שלמה, יתרו, ניו-יורק תשי"ד.
- לוינסון י', "'עולם הפוך ראיתי" — עיון בסיפור השיכור ובניו', מחקרי ירושלים בספרות עברית, יד (תשנ"ג), עמ' 7-29.
- לוינסון י', 'הסיפור המקראי בעיצובו המדרשי-אגדי', חיבור לשם קבלת 'תואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, 1994.
- לורד א"ב, 'הומרוס על רקע השירה הסיפורית שבעל פה', האודיסאה והומרוס — מבחר מאמרים, יצירה ויוצרה, ירושלים 1989, עמ' 38-57.
- לרנר מ"ב, 'ליקוטי מעשיות — עיונים בקטעי אגדה שבסידרת "גנוזות"', קרית ספר, סא (תשמ"ו-תשמ"ז), עמ' 867-891.
- לרנר מ"ב, 'מעשה התנא והמת — גילגוליו הספרותיים וההלכתיים', בתוך: מ' בניהו (עורך), אסופות, ב, ירושלים תשמ"ח, עמ' כט-ע.
- לרנר מ"ב, 'על המדרשים לעשרת הדברות', בתוך: י' זוסמן וד' רוזנטל (עורכים), מחקרי תלמוד, ירושלים תש"ן, עמ' 217-236.
- מאיר ע', 'הסיפור ה"דרשני" במדרש קדום ומאוחר', סיני, פו (תש"ם), עמ' רמו-רסו.
- מור מ', מרד בר-כוכבא עוצמתו והיקפו, ירושלים תשנ"ב. פרק ראשון: הסיבות לפרוץ מרד בר-כוכבא (העיסוק בגזרת המילה בעיקר בעמ' 90-97).
- מרגליות מ', ספר הרזים, ירושלים תשכ"ז.
- מרגליות ר', מלאכי עליון, ירושלים תש"ה.
- נוי ד', 'שלח לחמך על פני המים', מחנים, צט (1965), עמ' 164-176.
- נוי ד', 'טיפוסים בינלאומיים ויהודיים ב"מדרש עשרת הדברות"', דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, ב, ירושלים (תשכ"ט), עמ' 353-355.
- נוי ד', סיפורי בעלי חיים בעדות ישראל, חיפה תשל"ו.
- נוי ד', צורות ותכנים בסיפור העממי, הוצאת אקדמון, ירושלים תשל"ט, עמ' 8-19.

- סדן י', "אלף לילה ולילה" בערבית יהודית, נוסח אוראן, פעמים, 17 (תשמ"ג), עמ' 76-87.
- עמיר י', 'עשרת הדיברות על פי פילון מאלכסנדריה', עשרת הדיברות בראי הדורות, ירושלים תשמ"ו, עמ' 95-125.
- עפשטיין ר"א, ר' משה הדרשן מנרבונה, וינה תרנ"א. מעה"ד בעמ' 41 ואילך.
- פיינטוך י"צ, 'הצעה לדרך סידורם של שינויי נוסחאות בהוצאה ביקורתית', מסורות ונוסחאות בתלמוד, רמת גן תשמ"ה, עמ' 143-170.
- פישמן-מימון יל"ה, מעשים על עשרת הדברות או הגדה של שבועות, ירושלים תרפ"ד.
- פלוסר ד', ספר יוסיפון, ירושלים תשמ"א.
- פליישר ע', 'מקומו של רב סעדיה גאון בתולדות השירה העברית', פעמים, 54 (תשנ"ג).
- פליישר ע', 'מבטלי עשרת הדברות — בפיוט במדרש ובתרגום', תרביץ, סו, חוברת א (תשנ"ז), עמ' 61-92.
- פרדס-פינשטיין ז', 'מדרש ויושע — מבוא, מהדורת טקסט ודיון', עבודת סיום במסגרת תוכנית אישית, לשם קבלת תואר מוסמך של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ד.
- פרחי י"ש, ספר עשה פלא השלם, ירושלים תשי"ט.
- פרידברג ח"ד, בית עקד ספרים, תל אביב תשי"א-תשט"ז.
- פרנקל י', 'דמותו של ר' יהושע בן לוי בסיפורי התלמוד הבבלי', דברי הקונגרס העולמי הששי למדעי היהדות, ג, ירושלים (1977), עמ' 403-417.
- פרנקל י', עיונים בעולמו הרוחני של סיפור האגדה, תל-אביב 1981.
- צונץ י"ל, הדרשות בישראל והשתלשלותן ההיסטורית, ירושלים תשל"ד.
- נערך והושלם על ידי ח' אלבק, תרגם לפי המהדורה השנייה משנת 1892 מ"א ז'ק.
- צ'וסר ג', סיפורי קנטרברי, תרגם ש' זנדבנק, תל אביב תשמ"א, עמ' 361-388.
- צפתמן ש', 'מעשה בוך — קווים לדמותו של ז'אנר בספרות יידיש הישנה', הספרות, 28 (1979), עמ' 126-152.
- קיסטר מ', 'עיונים בבעיות נוסח, עריכה ופרשנות של אבות דרבי נתן', חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ד.
- ראבילו מ"א, 'גזירת המילה כאחד הגורמים למרד בר-כוכבא', בתוך: א' אופנהיימר וא' רפפורט (עורכים), מרד בר-כוכבא — מחקרים חדשים, ירושלים תשמ"ד.
- רביצקי י"ח וח"נ ביאליק, מדרשים קטנים — עם מבואות קצרים מאת ש' אסף, אודסה תרע"ט. מבוא למעה"ד: עמ' 11-13.

ריגלר מ', 'הקולופון בכתבי יד עבריים מימי הביניים כמקור היסטורי', חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ה.

שוורצבוים ח', 'אליהו הנביא ורבי יהושע בן לוי', שורשים ונופים — מבחר כתבים בחקר הפולקלור, ליקט מן העיזבון וערך ע' יסיף, באר שבע תשנ"ד, עמ' 33-44.

שוורצבוים ח', 'קוצר ראותו של מלאך המוות', שורשים ונופים — מבחר כתבים בחקר הפולקלור, ליקט מן העיזבון וערך ע' יסיף, באר שבע תשנ"ד, עמ' 56-73.

שייבר א', 'כ"י עתיק של פסיקתא על עשרת הדברות (מגנזי קויפמן)', תרביץ, כה (תשט"ז), עמ' 464-467.

שנאן א', 'דברי הימים של משה רבנו — לשאלת זמנו, מקורותיו וטיבו של סיפור עברי מימי הביניים', הספרות, 24 (1977), עמ' 100-116.

שנאן א', 'ספרות האגדה — בין היגוד על פה ומסורת כתובה', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי, א (תשמ"א), עמ' 44-60.

שנהר ע', הסיפור העממי של עדות ישראל, תל אביב 1982.

Aarne A. & S. Thompson, *The Types of the Folktale — A Classification and Bibliography*, Folklore Fellows Communications 184, Helsinki 1987.

Abrahams L., *Hebrew Ethical Wills* (two volumes in one Facsimile of original 1926 edition), Philadelphia 1954.

Bauman, R., 'Genre', in: R. Bauman (ed.), *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments*, New York 1992, pp. 53-59.

Ben-Amos D., 'Generic Distinctions in the Aggadah', in: F. Talmage (ed.), *Studies in Jewish Folklore*, Cambridge, Mass. 1980, pp. 45-72.

Bonfil R., 'Can Medieval Storytelling Help Understanding Midrash? The Story of Paltiel — A Preliminary Study on History and Midrash', in: M. Fishbane (ed.), *The Midrashic Imagination — Jewish Exegesis, Thought, and History*, Albany, State University of New York Press, 1993, pp. 228-254.

Elbaum J., "Yalqut Shim'oni and the Medieval Midrashic Anthology", *Prooftexts*, 17 (1997), pp. 133-151.

Gaster M., *Ma'aseh Book*, Philadelphia 1934.

Gaster M., *The Exempla of the Rabbis*, New York 1968.

Gaster M., *The Chronicles of Jerahmeel*, New York 1971.

Hooper W., *Gesta Romanorum*, New York 1959.

- Lee A.C., *The Decameron: Its Sources and Analogues*, London 1909.
- Lévi I., 'Le Conte du Diable dupé dans le Folklore Juif', *REJ*, 85 (1928), pp. 137–163.
- Levi-Strauss C., 'The Structural Study of Myth', *Structural Anthropology*, New York 1963, pp. 206–231.
- Littmann E., 'Alf Layla wa-Layla', *The Encyclopaedia of Islam*, New Edition, I, Leiden 1986, pp. 358–364.
- Mann J., *The Bible as Read and Preached in the Old Synagogue*, Cincinnati, Ohio 1940.
- Noy D., 'The Jewish Versions of the Animal Languages Folktale (AT 670) — A Typological-Structural Study', *Scripta Hierosolymitana*, 22 (1971), pp. 171–208.
- Olrik A., 'Epic Laws of Folk Narrative', in: A. Dundes (ed.), *The Study of Folklore*, Englewood Cliffs 1965, pp. 129–141.
- Schwarzbaum H., 'Jewish and Moslem Versions of Some Theodicy Legends', *Jewish Folklore between East and West — Collected Papers*, E. Yassif (ed.), Beer Sheva 1989, pp. 75–125.
- Shinan A. & Y. Zakovitch, 'Midrash on Scripture and Midrash within Scripture', *Scripta Hierosolymitana*, 31 (1986), pp. 257–277.
- Thompson S., *Motif Index of Folk Literature*, Copenhagen 1961.
- Wasserstrom S.M., 'Jewish Pseudepigrapha in Muslim Literature — A Bibliographical and Methodological Sketch', in: Reeves J.C. (ed.), *Tracing the Threads*, Atlanta, Georgia 1994, pp. 87–114.
- Yassif E., *Jewish Folklore — An Annotated Bibliography*, New York & London 1986.

מפתח הסיפורים

חולה השחין משמר השבת 199	אברהם ונמרוד 40-44 100 101
חיגר שהלך לבית עבודה זרה	108 112 126 144 174
47-48 124 149	אדם שהיו לו שלוש בנות 86-87
חנניה, מישאל ועזריה 44-45 110	146
128	אדם שהפקיד דינר אצל אלמנה
חסיד מכבד שבתות 170 198	51 132 170
ר' יהושע בן לוי ואליהו 89-91	אדם שלא נשבע מימיו 54-59
126 137 156 177	131-133 136 138 145-146
ר' יהושע בן לוי ובתיה בת פרעה	148-149
53 174 180	אדם שעבר על עשרת הדיברות
ר' יהושע בן לוי ומלאך המוות	94-95 157
180 53-51	האישה המרפאה 217-221
יוסף מוקיר שבת 61 150 170	אליהו הנביא ראו: ר' יהושע בן
178	לוי ואליהו; הבן שאול
יצירת הוולד 71-72 137 147	ואליהו; התלמיד שמכר את
	אליהו כבנאי
הכלה ומלאך המוות 205-206	אלכסנדר מוקדון שביקש שיעשוהו
	אלוה 110 196-197
ר' מאיר ואשת יהודה הטבח	האם ושבעת בניה 48-50 111
76-79 139 141 179-180	133-136 144-145 177
ר' מאיר ויהודה הענתותי 92-94	אנקלוס הגר 95-98 108 157 158
156-157	178 229
מגדל בבל 45-46 101 128	הבן שאול ואליהו 207-209
המלאך דומה 59 128	בר סבר ור' שפיפון 224-225
מלאך המוות ראו: הכלה ומלאך	בר קפרא והניצול מן הספינה
המוות; ר' יהושע בן לוי	215-217
ומלאך המוות	
מלאכי חבלה והעובר על לא	גחזי ונעמן 50 126 132
תרצח 74 147	
המלאכים הנפילים ראו: שמחזי	דמה בן נתינה 201
ועזאל	
מעשה שושנה 109 221-223	הצעת התורה לאומות העולם
המפה והפירות 202-203	193-194
מקדש השבת והדוב 110 163	התייעצות בתורה בבריאת העולם
199-200	27

השד באבן 46 195
השד בחרוב 46-47 124 150 173
196
השוטר שהיה מניח לגנבים 214
שושנה ראו: מעשה שושנה
שכן בגן עדן 69-71 110 126 142
147 178
שלח לחמך על פני המים 64-67
142 143-144 145-146 175-176
(וראו גם: בר קפרא והניצול
מן הספינה)
שלמה המלך והגנב 81-84 180
שמחזי ועזאל 210-212
שמעון בן שטח וקרובי המכשפות
מאשקלון 214-215
שני בנים שנפלו לבור בשבת
60-61 147 179
שני האחים והדם הרוחח 202
שני הליסטים הרוצחים 73 150
שני המלאכים המלווים אדם
לביתו בשבת 63
שני פושעי ישראל שהתחזו
לנביאים 109 209-210 223
שפת החיות ראו: שלח לחמך על
פני המים
שתי אחיות דומות זו לזו 79-80
139 141-142 147
תורה ראו: הצעת התורה לאומות
העולם; התייעצות בתורה
בבריאת העולם; מתן תורה
התינוק בספינה 36-37 88
151-152 168
התינוק וספר בראשית 67-69 142
147 149 178-179
התינוקות הערבים לישראל 35-36
153 154
התלמיד שמכר את אליהו כבנאי
226-227

מרים בת תנחום ראו: האם
ושבעת בניה
משה, מסעו בשמים 31-34 153
170
מתיא בן חרש 74-76 126 139
141 150
מתן תורה 38-39 103 112 126
הסוחר שהפקיד ארנקו 84-85
הסוחרים וחכם בספינה 36 88
סוחרים ותלמידי חכמים 87-88
עוזא ועזאל ראו: שמחזי ועזאל
ר' עקיבא והמת הנודד 181 204
עקילס הגר ראו: אנקלוס הגר
הפרה שלא עבדה בשבת 62-63
150 170
צדקה תציל ממוות ראו: בר סבר
ור' שפיפון; ר' מאיר ויהודה
הענותות; הכלה ומלאך המוות
קטטת האותיות 28-30 153
הקצב מכבד השבת 61-62 178
רבי ואנטונינוס וגזירת איסור
המילה 228-229
רבן גמליאל שהיה שונה לפי בור
213
שבת ראו: מקדש השבת והדוב;
חולה השחין משמר השבת;
חסיד מכבד שבתות; יוסף
מוקיר שבת; הפרה שלא
עבדה בשבת; שני בנים
שנפלו לבור בשבת; שני
המלאכים המלווים אדם
לביתו בשבת

בסדרה זו יצאו עד כה לאור

1	הנבילה החסידית, בעריכת יוסף דן
2	סל הענבים, בעריכת גליה ירדני
3	ספר העיקרים לר' יוסף אלבו, בעריכת אליעזר שבייד
4	'מעשה שמשון' לרמח"ל, בעריכת יונה דוד
5	דברי סיפור לאייזיק מאיר דיק, תרגם וערך דב סדן
6	ספר חזון עזרא, תרגם וערך יעקב ליכט
7	יהודה אריה ממודינא: לקט כתבים, בעריכת פנינה נוה
8	נפוליון ותקופתו, עדויות עבריות, בעריכת ברוך מבורך
9	יהל"ל: זכרונות והגיונות, בעריכת יהודה סלוצקי
10	ישעיהו ברשדסקי: באין מטרה, בעריכת יוסף אבן
11	שמואל רומאנילי: כתבים נבחרים, בעריכת חיים שירמן
12	ילקוט שירי תימן, בעריכת יהודה רצהבי
13	'מורה נבוכים' לרבנו משה בן מימון, בעריכת יוסף בן-שלמה
14	'מלוכת שאול' ליוסף האפרתי, בעריכת גרשון שקד
15	'קבורת חמור' לפרץ סמולנסקין, בעריכת דוד ויינפלד
16-17	פרקי זוהר, בעריכת ישעיהו תשבי, שני כרכים
18	השירה העברית בתקופת חיבת ציון, בעריכת רות קרטון-בלום
19	עלילות אלכסנדר מוקדון, בעריכת יוסף דן
20	הירש דוד נומברג: סיפורים, בעריכת מתי מגד
21	ר' אפרים ב"ר יעקב: ספר זכירה, סליחות וקינוח, בעריכת אברהם מאיר הברמן
22-23-24	מ.ל. לילינבלום: כתבים אוטוביוגרפיים, בעריכת שלמה בריימן, שלושה כרכים
25	אברהם גולדפאדן: שירים ומחזות, בעריכת ראובן גולדברג
26	דרשות בציבור בתקופת התלמוד, בעריכת יוסף היינימן

27-28	שערי אורה' לג'יקטיליה, בעריכת יוסף בן-שלמה, שני כרכים
29	מיכה יוסף בן-גריון: רומאנים קצרים, בעריכת עמנואל בן-גריון
30	עזרא גולדין: סיפורים, בעריכת יוסף אבן
31	ר' עקיבא בן-יוסף, חייו ומשנתו, בעריכת שמואל ספראי
32	אברהם בר-חייא: הגיון הנפש העצובה, בעריכת ג'פרי ויגודר
33	יצחק קארדוזו: מעלות העברים, תרגם מספרדית והוסיף מבוא והערות יוסף קפלן
34	משה חיים לוצאטו: מגדל עוז, בעריכת יונה דוד
35	יהושע השיל שור: מאמרים, בעריכת עזרא שפיזהנדלר
36	מסכת אבות, מפורשת ומבוארת על-ידי בן-ציון דינור
37-38	אליעזר צבי הכהן צוויפל: שלום על ישראל, בעריכת אברהם רובינשטיין, שני כרכים
39	כתבי ר' ישראל סלנטר, בעריכת מרדכי פכטר
40	ניצני הריאליזם בסיפורת העברית, בעריכת יוסף אבן, כרך ראשון
41	ספר הברית וויכוחי רד"ק עם הנצרות, בעריכת אפרים תלמג'
42	ילקוט המקאמה העברית, בעריכת יהודה רצהבי
43-44	ראובן אשר ברודס: הדת והחיים, הקדים מבוא גרשון שקד, שני כרכים
45	מרדכי דוד ברנדשטטר: סיפורים, בעריכת בן עמי פיינגולד
46	פרקי פילון, תרגם מיוונית והוסיף מבוא והערות דוד רוקח
47-48	שמואל דוד לוצאטו: כתבים, בעריכת מנחם עמנואל הרטום, שני כרכים
49-50	אברהם-בר גוטלובר: זכרונות ומסעות, בעריכת ראובן גולדברג, שני כרכים
51-52	אברהם ביבאג': דרך אמונה, בעריכת חוה פרנקל-גולדשמידט, שני כרכים
53-54	אליעזר בן יהודה: החלום ושברו, בעריכת ראובן סיוון, שני כרכים

55	משה חיים לוצאטו: לישרים תהילה, בעריכת יונה דוד
56	ספר הישר, בעריכת יוסף דן
57	אד"ם הכהן: שירי שפת קודש, בעריכת מנוחה גלכוע ויהודה פרידלנדר
58	מיכה יוסף בן-גריון [ברדיצ'בסקי]: שירה ולשון, בעריכת עמנואל בן-גריון.
59	המהפכה הצרפתית והיהודים, בעריכת מיכאל גרץ
60	ראובן אשר ברודס: שתי הקצוות, בעריכת בן-עמי פיינגולד
61	יהודה יורל רוזנברג: הגולם מפראג וסיפורים אחרים, בעריכת עלי יסיף
62	כתבי עזריה מן האדומים: מבחר כתבים, בעריכת ראובן בונפיל
63	ניצני הריאליזם בסיפורת העברית, בעריכת יוסף אבן ויצחק בן-מרדכי, כרך שני
64	אד"ם הכהן: אמת ואמונה, בעריכת בן-עמי פיינגולד
65	יצחק ארטור: הצופה לבית ישראל, בעריכת יהודה פרידלנדר
66	מרדכי אהרנפרייז: לאן? מסות ספרותיות, בעריכת אבנר הולצמן
67	יצחק אייזיק קובנר: ספר המַצְרֶף, בעריכת שמואל פיינר
68	להבין דברי חכמים, בעריכת יעקב אלבוים
69	ידידתו של המשורר, איגרות מרים מארקל-מוזסזון אל יהודה ליב גורדון (יל"ג), בעריכת שמואל ורסס

ספריית 'דורות'

דברי ספרות והגות של היצירה העברית, למן ימי בית שני ועד ספרות התחייה, מפורשים ומבוארים מחדש לפי צורכי הדור. מדורי הספרייה: סיפור, שירה ודראמה; דברי הגות ועיון; היסטוריה והיסטוריוגרפיה; פילוסופיה, קבלה, מוסר ודרוש; ספרות פובליציסטית.

מדרש עשרת הדיברות

החיבור המוגש בזאת לקורא הוא קובץ של סיפורים עבריים מימי הביניים שדורשים את פסוקי עשרת הדיברות. לכל דיבר יוחדה דרשה מוסרית קצרה, אחריה מובאים כמה סיפורים, ולסיום מובא שוב הדיבר ונאמרות מילות סיכום בעלות גוון דידקטי-חינוכי. שילוב של דרשות וסיפורים זה בצד זה מצוי בספרות התלמודית, ואין כאן חידוש אלא בשינוי 'יחסי הכוחות' בין שני המרכיבים האלה: בספרות התלמודית היתה הדרשה עיקר, והסיפור היה רק אמצעי רטורי להדגים עניין הלכתי או טענה (לכן גם היה קצר בדרך כלל). ואילו כאן הסיפורים הם העיקר. המסגרת הדרשנית-החינוכית הותאמה אליהם ולא להפך. כמו בקובצי סיפורים לא-עבריים של העת ההיא — 'אלף לילה ולילה', 'כלילה ודימנה', 'משלי סנבד' ועוד — גם במדרש עשרת הדיברות יש שילוב של סגירות ופתיחות: עשר החטיבות שבו מבנן קבוע פחות או יותר, אך מלאי הסיפורים המדגימים כל דיבר, ואופן סידורם ברצף, אינו קבוע והוא נתון לשינויים. לכן יש בידינו כמה וכמה נוסחים של המדרש. נראה שהמעתיק של כל נוסח ראה את עצמו רשאי להשמיט ולהוסיף כראות עיניו סיפורים שמדגימים את עשרת הדיברות. בספר שלפנינו נבחר נוסח אחד של המדרש, הנוסח המבוסס על כתב-יד פריס, והועמדה מהדורה טקסטואלית שלמה שלו. אבל כדי לתת תמונה מקיפה יותר, הובאו בנספח גם סיפורים מכתב-יד אחרים של המדרש. למהדורה צירפה המחברת, ענת שפירא, מבוא, שסוקר את מצב עדי הנוסח של החיבור — כתב-היד והדפוסים — וכן פרקי מחקר על מקורות המדרש ואופיו וסגנונו הספרותי.

רשימת הספרים שיצאו עד כה בסדרה זו — בסוף הספר